

SURİYE DEVRİMİNİN BİRİNCİ YILI: DIŞ POLİTİKA, GÜVENLİK VE EKONOMİDE YENİ DÖNEM

DOSYA 10
ARALIK 2025

SURİYE DEVRİMİNİN BİRİNCİ YILI: DIŞ POLİTİKA, GÜVENLİK VE EKONOMİDE YENİ DÖNEM

İÇİNDEKİLER

- 3 Nurullah Çakmaktaş
SURİYE'DE GEÇİŞ DÖNEMİ: SİYASAL YAPILANMA, MEŞRUIYET İNŞASI VE TOPLUMSAL DESTEK
- 9 Recep T. Teke
ŞAM-SDG GÖRÜŞMELERİ VE SDG'NİN GELECEĞİ
- 15 Gökhan Batu
İSRAİL'İN DÜRZİ KARTI VE ŞAM-SÜVEYDA DENGESİ
- 21 Musab Dönertaş
DEVİRİM SONRASI SURİYE'DE DEAŞ İLE MÜCADELE
- 27 Oytun Orhan
DEVİRİM SONRASI BİR YIL: TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM
- Ahmet Arda Şensoy
33 **TEREDDÜTLER VE FIRSATLAR ARASINDA DEVİRİM SONRASI ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI**
- Gökhan Ereli
41 **DEVİRİMİN BİRİNCİ YILINDA KÖRFEZ ÜLKELERİNİN SURİYE POLİTİKASI**
- Murat Öztuna
47 **SURİYE'DE DEVİRİMİN BİRİNCİ YILINDA RUSYA VE ÇİN: GÜÇ KAYBI VE YENİ DENGİ ARAYIŞI**
- Buğra Sarı
53 **SURİYE'DE DEVİRİM SONRASI EKONOMİK DURUM: İLK YILIN BİLANÇOSU**

SURİYE'DE GEÇİŞ DÖNEMİ: SİYASAL YAPILANMA, MEŞRUIYET İNŞASI VE TOPLUMSAL DESTEK

Nurullah Çakmaktaş
Doç. Dr., ORSAM Başkan Danışmanı

Suriye'de Aralık 2024'te yaşanan devrimin ardından Ahmed Şara liderliğinde şekillenen ve bir yılı tamamlayan geçiş dönemi, bir taraftan siyasi kurumsal yapılanma diğer taraftan da toplumsal meşruiyet inşa etme çabası etrafında siyasi iradenin ortaya konulduğu bir dönemi ifade etmektedir. Bu çalışmada, Suriye'de son bir yıl içerisinde siyasi mimarinin yeniden inşası ile toplumsal meşruiyetin tesisine yönelik kurucu nitelikteki süreçler ele alınmakta ve analitik bir çerçevede değerlendirilmektedir. Ayrıca çeşitli saha araştırmalarından elde edilen bulgular doğrultusunda toplumsal destek dinamikleri ile kırılma alanları incelenerek Suriye

toplumunun geçiş sürecine ve yeni yönetime ilişkin konumlanışı bütüncül bir şekilde incelenmektedir.

SİYASAL MİMARİNİN VE TOPLUMSAL MEŞRUIYETİN İNŞASI

Devrimin hemen ardından Ahmed Şara liderliğindeki yeni yönetim, siyasi geçiş sürecinin ilk aşamasını toplumsal kapsayıcılık üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Öyle ki daha ilk zafer konuşmalarından başlayarak devlet kurumlarının devralınına dair yapılan açıklamalara kadar bütün beyanatlarda devrimin

Şara'nın ilk konuşmalarında dile getirdiği "devrimci zihniyetten devlet zihniyetine geçiş" söylemi, yeni yönetimin siyasal mimariyi parçalı yapılardan arındırarak merkezileştirmeyi amaçladığını açıkça göstermiştir.

sadece bir iktidar el değişiminin ibaret olmadığı ve yeni bir siyasal mimarinin toplumun tüm unsurlarını içine alacak biçimde tasarlandığı vurgulanmıştır. Hristiyan, Alevi, Dürzi ve Kürt toplumlarına yönelik erken güvence mesajları, mezhepsel tehditlere verilen hızlı reaksiyonlar ve bazı atamalardaki dengeli tercihler, yeni yönetimin toplumsal meşruiyeti geniş bir tabana yaymayı hedeflediğini göstermektedir. Bu kapsayıcı yaklaşımla Şara yönetiminin, geçiş sürecinin henüz ilk aylarında devletin yeniden inşasında toplumsal rızayı hedefleyen bir meşruiyet stratejisini uygulamaya koyduğu söylenebilir.

Geçen bir yıllık süreçte siyasal geçiş sürecini şekillendiren en önemli meselelerden bir diğeri de Suriye'nin üniter devlet kimliğinin yeniden tesisi olmuştur. Şara'nın ilk konuşmalarında dile getirdiği "devrimci zihniyetten devlet zihniyetine geçiş" söylemi, yeni yönetimin siyasal mimariyi parçalı yapılardan arındırarak merkezileştirmeyi amaçladığını açıkça göstermiştir. Silahlı grupların savunma bakanlığına entegre edilmesi, SDG ile yürütülen müzakerelerde federalizme kapalı bir model önerilmesi, ayrılıkçı girişimlere verilen hızlı yanıtlar, siyasal geçiş sürecinin temel ekseninde "üniterlik" ilkesinin bulunduğu mesajını vermiştir. Bu yaklaşım-

la, bir taraftan devlete kurumsal bütünlük kazandırmak amaçlanırken diğer taraftan da ülke çapında yeniden sağlanacak güvenlik ve birliğin toplumsal meşruiyeti pekiştiren bir zemin hâline gelmesi hedeflenmiştir.

Geçiş sürecinde yeni yönetimin halk katılımıyla siyasal mimari inşa etme iradesinin kurumsal bir tezahürü olarak Şubat 2024 tarihinde Ulusal Diyalog Konferansı yapılmıştır. Konferans hazırlık komitesinin çoğulcu yapıda oluşturulması, farklı toplumsal gruplarla yapılan geniş istişare toplantıları ve Şam'da gerçekleştirilen konferansa ülkenin her kesiminden yüzlerce temsilcinin katılması, geçiş sürecinin toplumun çeşitli bileşenlerini karar alma sürecine dâhil etmeyi amaçlayan siyasal bir model sunma hedefine işaret etmektedir. Konferansta anayasa yapımı, siyasal temsil, geçiş dönemi adaleti ve kurumsal reform gibi kurucu nitelikte temaların tartışmaya açılması, siyasal geçişin toplumsal rıza temelinde yürütülmesi gerektiği yönündeki yaklaşımı güçlendirmiştir. Böylece konferans, yeni siyasal mimarinin toplumsal rızaya dayalı bir meşruiyet zemini üzerine inşa edilmesi yönünde açık bir irade ortaya koymuştur.

Mart 2024'te Geçici Anayasa Deklarasyonu'nun ilanı da devrim sonrası geçiş döneminin "kurucu anlarından biri" olma ni-

teliğini kurumsal düzeyde pekiştiren bir başka aşama olmuştur. 2024 Aralık ayında tüm eski kurumların askıya alınması, Ocak 2025'te geçici yasama meclisinin duyurulması ve Mart 2025'te geçici anayasa beyannamesinin yürürlüğe girmesi, siyasi geçiş sürecinin hukuki ilkelere uygun biçimde çerçevelenmesi amacı taşıdığını göstermektedir. Temel haklar, vatandaşlık eşitliği ve dini özgürlük gibi maddeler, geçiş döneminin keyfilikten uzak ve öngörülebilir bir hukuki çerçeve içinde işletileceğine yönelik toplum nezdinde güven üretmeyi amaçlamıştır. Böylece söz konusu anayasal süreç, bir yönüyle de yeni yönetimin toplumsal meşruiyetini hukuki rıza üzerinden kurmasının en önemli araçlarından biri olarak da işlev görmüştür.

29 Mart 2025'te kurulan geçici hükümet ise siyasal geçiş sürecinin yürütme ayağını kurumsallaştırmış ve toplumsal meşruiyetin temsiliyet düzleminde somutlaşmasını sağlamıştır. Kabinenin teknokrat ağırlıklı bileşimi, etnik ve mezhepsel çeşitliliği gözeten atamalar ve yürütme yetkisinin cumhurbaşkanında toplanan bir yapı üzerinden yönetilmesi, geçiş sürecinin hem etkinlik hem de temsiliyet ilkeleri üzerinden tasarlandığını göstermiştir. Geçici hükümetin bu çerçevede teşkili, Ulusal Diyalog Konferansı'nda

ortaya çıkan kapsayıcı siyasal tasavvurun icra organına yansımaları bakımından meşruiyet üretiminde kritik bir aşama teşkil etmiştir.

Siyasal geçiş sürecinin önemli bir eşiğini oluşturan halk meclisi seçimlerinin 5 Ekim 2025'te dolaylı bir yöntemle de olsa yapılmış olması, yeni yönetimin meşruiyetini seçim temelli temsiliyet yoluyla kurumsallaştırma arzusunu göstermiştir. Her ne kadar ülkenin tamamında şu aşamada seçim yapılamamış olsa da farklı etnik ve mezhepsel gruplardan milletvekillerinin meclise girebilmiş olması, yeni siyasal düzenin kapsayıcı olma arzusunu pekiştirmiştir. Yüksek Seçim Komitesinin seçimlerin manipülasyondan uzak olduğu yönündeki açıklamaları ve eksik temsiliyetin cumhurbaşkanlığı atamalarıyla giderileceği vurgusu, meclisin toplumsal meşruiyetini genişletmeye yönelik bilinçli bir siyasal inşaya işaret etmektedir. Böylece geçiş süreci, toplumsal kapsayıcılık, anayasal yeniden yapılanma ve kurumsal temsiliyet çizgisinden sandık yoluyla güçlenen bir meşruiyet evresine taşınmıştır.

SURİYE HALKININ KONUMLANIŞI VE TOPLUMSAL DESTEK

Arab Center for Research and Policy Studies tarafından 2025 Eylül ayında "Arab Opinion

29 Mart 2025'te kurulan geçici hükümet siyasal geçiş sürecinin yürütme ayağını kurumsallaştırmış ve toplumsal meşruiyetin temsiliyet düzleminde somutlaşmasını sağlamıştır.

Index: Syria 2025" ve Arab Barometer tarafından 2025 Aralık ayında "What Syrians Want" başlıklarıyla yayımlanan ve saha araştırmalarına dayanan raporlara göre Aralık 2024'te Suriye'de rejimin düşmesi, toplumda belirgin bir iyimserlik dalgası yaratmıştır. Öyle ki yüzde 80'lere varan bir oranda Suriye toplumunun kahir ekseriyeti umut, mutluluk, güvenlik ve rahatlama gibi olumlu duygular içinde olduğunu ifade etmiştir. Devrimin ardından tutuklu ve mahkûmların serbest bırakılması, güvenlik koşullarının iyileşmesi ve yaptırımların kaldırılması bu olumlu havayı besleyen unsurlar arasında zikredilmiştir. Ayrıca toplumun yarısından fazlası özellikle ülkedeki siyasi ve güvenlik durumundan memnun olduklarını ve ülkenin doğru yönde ilerlediğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte korku, belirsizlik ve kaygı gibi olumsuz duyguların da toplumda bir hayli yüksek oranlarda seyrettiği görülmektedir. Toplumun yaklaşık yarısında Suriye'nin bölünme riski, istikrarsızlık, dış müdahaleler, İsrail işgal güçlerinin Suriye topraklarına yönelik saldırıları en kaygı verici unsurlar olarak görülmektedir. Ayrıca enflasyon, işsizlik ve yoksulluk da ülkenin en ciddi ulusal sorunları olarak kabul edilmektedir.¹

Yapılan araştırmalarda devlet kurumlarına ve hükûmetin performansına yönelik veriler incelendiğinde de yeni yönetimin toplumdan güçlü bir başlangıç desteği aldığı ortaya çıkmaktadır. Halkın yüzde 80 gibi bir hayli yüksek oranla siyasete ilgi duyduğunu ifade etmesi, rejim değişimi sonrası toplumun siyasal hayata aktif biçimde yeniden katılmaya hazır olduğunu göstermektedir. Ayrıca cumhurbaşkanına, ulusal hükûmete, hukuka ve güvenlik güçlerine yönelik güvenin de bir hayli yüksek olması,

yeni yönetimin toplumun yarısından fazla bir kesiminde kurumsal meşruiyet kazandığına işaret etmektedir. Öyle ki Suriyelilerin yüzde 81'nin Ahmed Şara'ya, yüzde 71'inin ulusal hükûmete, yüzde 62'sinin hukuka ve yüzde 71'inin de güvenlik aygıtına güvendiği görülmektedir.² Bu tablo, yeni yönetimin toplumsal zeminde büyük oranda kabul gördüğünü ve geniş bir destek kredisiyle hareket ettiğini ortaya koymaktadır.

Raporlardaki diğer bulgular da yeni yönetimin toplum nezdinde kayda değer bir meşruiyet ve destek kazandığını göstermektedir. Mesela dış politika alanında halkın ekseriyetinin hükûmetin attığı adımları kendi görüşleriyle uyumlu görmesi, yönetim ile toplum arasındaki temsiliyet bağının kurulduğunu ve siyasal karar alma süreçlerine yönelik güvenin arttığını ortaya koymaktadır. Güvenlik, suçla mücadele, mülkiyetin korunması, ülkenin toprak bütünlüğünün savunulması ve toplumsal uyumsuzlukların çözümü gibi temel devlet kapasitesi göstergelerinde yüzde 50'nin üzerinde memnuniyet oranları elde edilmesi, yeni yönetimin en kritik alanlarda hızlı bir toparlanma sergilediğini göstermektedir. Aynı şekilde ifade özgürlüğü, toplanma hakkı, siyasal diyaloga katılım ve insan haklarına saygı gibi alanlarda toplumun yarısından fazlası hükûmet performansını olumlu değerlendirmektedir. Öyle ki Suriyelilerin yüzde 73'ü ifade ve basın özgürlüğüne, yüzde 65'i de barışçıl protestolara katılma özgürlüğüne sahip olduklarını ifade etmişlerdir.³ Bu tablo ise uzun yıllar baskı altında kalmış bir toplumda özgürlük atmosferinin hissedilir biçimde genişlediğine işaret etmektedir.

1 " Arab Opinion Index: Syria 2025" , *Doha Institute*, 19 Eylül 2025; "What Syrians Want", *Arab Barometer*, 5 Aralık 2025.

2 "What Syrians Want"; "Arab Opinion Index: Syria 2025"

3 "Arab Opinion Index: Syria 2025"; "What Syrians Want"

Söz konusu araştırmalardaki veriler yeni yönetimin karşı karşıya olduğu ve çözülmediği takdirde meşruiyeti aşındırabilecek zayıflık alanlarını da ortaya koymaktadır. Ekonomik durumun genel olarak "kötü" algılanması, işsizlik ve fiyat istikrarsızlığının hükümetin en başarısız olduğu başlıklar arasında yer alması, geçiş sürecinin en kırılgan boyutunun ekonomi olduğunu göstermektedir. Öyle ki vatandaşların yüzde 86'sı hane gelirlerinin giderlerini karşılamadığını söylemiş ve yarısından fazlası da büyük oranda akraba desteği, yurt dışından gelen havaleler ve dayanışma ağlarıyla hayatta kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca elektrik, su ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerine yönelik memnuniyet düzeylerinin düşük seyretmesi, devletin müdahalede yetersiz kaldığı yapısal sorunlara işaret etmektedir.⁴ Öte yandan Suriyelilerin yüzde 94'ü kendi mahallelerinde kendilerini güvende hissettiklerini belirtse de ülkenin karşı karşıya olduğu en büyük ikinci ulusal sorun olarak devletin meşru güç kullanımında tekeli henüz tesis edememiş olmasını görmektedir. Suriyelilerin büyük çoğunluğu, tüm silahlı devlet dışı gruplardan ve yetkisiz bireylerden silahların toplanmasını hükümetin çözmesi gereken

en kritik güvenlik meselelerinden biri olarak görmektedir. Ayrıca vatandaşların yüzde 63'ü de kaçırılma vakalarını güvenlik tehdidi olarak değerlendirmektedir.⁵

Genel olarak bu veriler göstermektedir ki Suriye'de halk ülkedeki rejim değişikliğini tarihsel bir fırsat olarak görerek yeni yönetime büyük oranda kredi tanımakta ve destek olmaktadır. Fakat bu umudun kırılgan bir psikolojik zemin üzerinde yükseldiği de dikkat çekmektedir. Zira ülkedeki iyi gidişat algısına rağmen toplumun hâlâ üçte biri göç etmeyi düşünmektedir. Bu durumun başlıca nedenleri arasında ekonomik belirsizliğin sürmesi ve güvenlik risklerinin tümüyle bertaraf edilememiş olması yer almaktadır.⁶ Dolayısıyla mevcut iyimserliğin sürdürülebilmesi ve yeni yönetimin orta ve uzun vadede meşruiyetini koruyabilmesi özellikle ekonomi ve kamu hizmetleri alanlarında hızlı ve somut iyileşmelerin sağlanmasını gerektirmektedir. Siyasi atmosfer umut verici olsa da toplumsal ruh hâlinin umut ve kaygı arasında seyrettiği anlaşılmaktadır. Bu tablo, geçiş sürecinde sosyal istikrar, kapsayıcı yönetim ve ekonomik toparlanmanın birlikte ilerlemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. ■

Mevcut iyimserliğin sürdürülebilmesi ve yeni yönetimin orta ve uzun vadede meşruiyetini koruyabilmesi özellikle ekonomi ve kamu hizmetleri alanlarında hızlı ve somut iyileşmelerin sağlanmasını gerektirmektedir.

4 "Arab Opinion Index: Syria 2025"; "What Syrians Want"

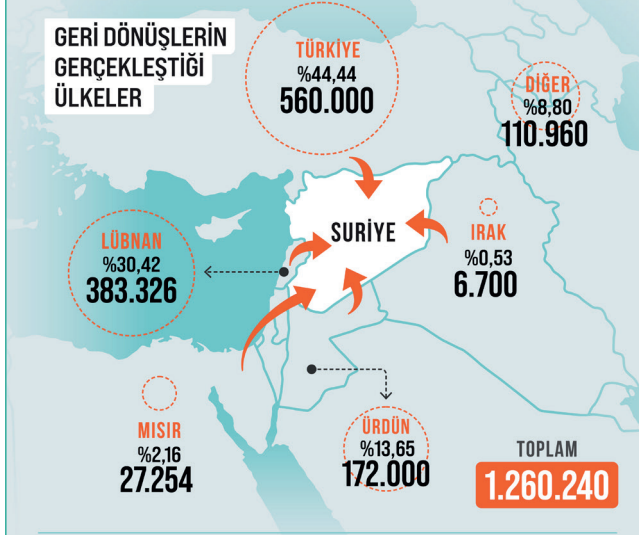
5 "What Syrians Want"

6 "Arab Opinion Index: Syria 2025"

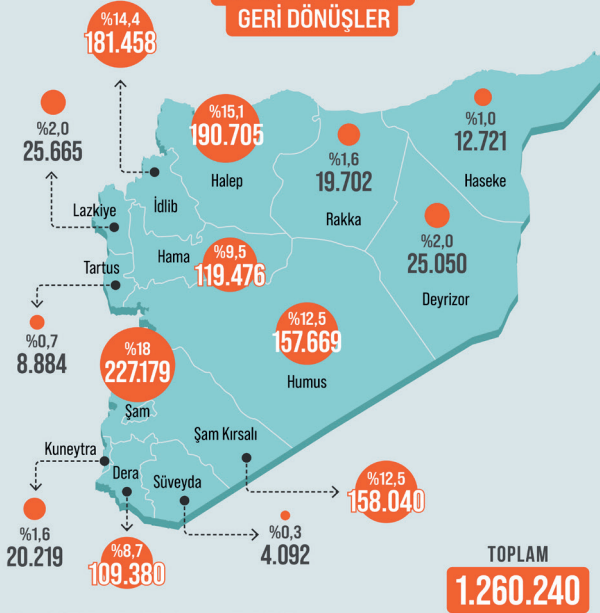
DEVİRİMİN BİRİNCİ YILI: SÜRİYE'YE GERİ DÖNEN SİĞİNMACILAR

8 Aralık 2024'te Suriye'de devrimin başarıya ulaşmasının ardından geçen bir yıllık süreçte, 1 milyon 260 binden fazla Suriyeli sığınmacı ülkelerine geri dönmüştür.

GERİ DÖNÜŞLERİN GERÇEKLEŞTİĞİ ÜLKELER

VİLAYETLERE GÖRE GERİ DÖNÜŞLER

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

3 Aralık 2025

info@orsam.org.tr

www.orsam.org.tr

in

f

x

orsamgrtr

ŞAM-SDG GÖRÜŞMELERİ VE SDG'NİN GELECEĞİ

Recep T. Teke

ORSAM Levant Çalışmaları Araştırma Asistanı

Esed rejiminin 8 Aralık 2024'te devrilmesinin ardından geçen bir yıllık süreçte Suriye'nin siyasi birliği ve toprak bütünlüğüne yönelik en ciddi iç tehdit, ülkenin kuzeydoğusunda fiili kontrol sağlayan terör örgütü PKK'nın Suriye yapılanması YPG'den kaynaklanmıştır. Suriye'de "SDG" adıyla faaliyet gösteren bu örgüt devrim sonrasında ulusal ve uluslararası düzeyde artan siyasi baskılara rağmen bölgedeki varlığını korumakta ısrar etmekte ve yeni Şam yönetimine entegre olmaya direnmektedir. Ülkede siyasal birliği tesis etmeyi öncelikli hedef olarak belirleyen Şam yönetimi, ABD'nin ara buluculuğunda SDG ile müzakereleri sürdürmektedir. Ne var ki örgütün süreci oyalama taktikleriyle uzatması

ve statükoyu muhafaza etmeye yönelik tutumu nedeniyle bu görüşmelerden Aralık 2025 itibarıyla somut bir sonuç elde edilememiştir. SDG'nin Suriye devletine entegrasyonu kaçınılmaz görünse de bu entegrasyonun kapsamı ve yöntemi, taraflar arasındaki müzakerelerin seyri, sürece doğrudan ya da dolaylı biçimde müdahil olan ABD ile Türkiye'nin tutumları ve Suriye içi gelişmelere bağlı olarak şekillenecektir.

ŞAM-SDG ARASINDAKİ 10 MART MUTABAKATI

Esed rejiminin devrilmesinin ardından yeni Suriye yönetiminin ulusal ve uluslararası meş-

Türkiye'nin askerî baskısı ve ABD'nin artan siyasî yönlendirmesi karşısında hareket alanı daralan SDG, Şam ile müzakere sürecine girmiş; taraflar arasında 10 Mart'ta imzalanan mutabakatla örgütün Suriye devlet yapısına entegre olması ilke olarak kabul edilmiştir.

ruiyetinin güçlenmesine paralel olarak Şam'ın ülke genelindeki silahlı yapıları merkezî otorite altına alma ve ülkenin siyasi birliğini tesis etme yönündeki adımları hız kazanmıştır. Bu bağlamda, Fırat'ın doğusunda filî özerklik tesis eden ve siyasi-askerî yapılanmasıyla Suriye'nin ulusal birliğine tehdit oluşturan SDG'nin, söz konusu yapıları feshederek Şam yönetimiyle bütünleşmesi beklenmiştir. Türkiye'nin askerî baskısı ve ABD'nin artan siyasî yönlendirmesi karşısında hareket alanı daralan SDG, Şam ile müzakere sürecine girmiş; taraflar arasında 10 Mart'ta imzalanan mutabakatla örgütün Suriye devlet yapısına entegre olması ilke olarak kabul edilmiştir.

Sekiz maddeden oluşan çerçeve mutabakat, genel hatlarıyla Suriyeli Kürtlerin anayasal haklarının tanınması karşılığında ülkenin kuzeydoğusunun Şam yönetiminin idaresine bağlanmasını öngörmektedir. Anlaşma kapsamında SDG'nin kontrolündeki sınır kapıları, havaalanları ile petrol ve doğal gaz sahaları da dâhil olmak üzere tüm sivil ve askerî yapıların, devletin idari ve güvenlik sistemine entegre edilmesi hükme bağlanmıştır. Anlaşma hükümlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla Şam yönetimi ile SDG arasında her bir maddeye özgü ortak komitelerin oluşturulması kararlaştırılmış; söz konusu komitelerin, muta-

bakat maddelerini 2025 yılının sonuna kadar hayata geçirmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte anlaşma metninde taraflar arasındaki temel bazı ihtilaf alanlarının muğlak bırakılması, ilgili mutabakatın sorunları kalıcı şekilde çözmekten ziyade ertelemeyi esas alan bir geçiş düzenlemesi niteliği taşıdığı göstermektedir.

Şam ile SDG arasında hâlen kalıcı bir uzlaşma sağlanamamasının temel nedeni, tarafların Suriye'nin siyasi geleceğine ilişkin vizyonları ile SDG'nin silahlı kanadı YPG'nin Suriye ordusuna nasıl entegre edileceği konusundaki tutumları arasındaki derin görüş ayrılıklarıdır. Yeni Suriye yönetimi, Irak ve Lübnan deneyimlerine atıfla ülkede istikrar ve güvenliğin sürdürülebilir biçimde tesis edilebilmesi için üniter bir siyasal yapının zorunlu olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede Şam, SDG'nin denetimindeki tüm idari yapıların merkezî otoriteye devredilmesini ve YPG'nin kendini feshederek Suriye Savunma Bakanlığı bünyesine bireysel düzeyde entegre olmasını talep etmektedir. Buna karşılık SDG, Suriye'nin kuzeydoğusunda inşa ettiği filî özerk yapının korunmasını hedeflemekte; Şam'a entegrasyonu kabul etmekle birlikte bu sürecin mevcut siyasi ve idari düzenin muhafazası yoluyla gerçekleşmesini savunmaktadır.

Bu yaklaşım, adında federasyon ifadesi kullanılmasa dahi fiilen ademimerkeziyetçi bir yönetim modelinin tesis edilmesi talebine karşılık gelmektedir. Bu doğrultuda SDG, silahlı yapısının da bir bütün hâlinde Suriye ordusuna dâhil edilmesini ve Fırat'ın doğusundaki bölgede konuşlanmaya devam etmesini istemektedir.

SDG'NİN "SAHTE" GÜVENLİK ALGISI

Görüldüğü üzere SDG'nin siyasi statüsü ve YPG'nin geleceği konusunda taraflar arasında derin görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu ihtilafları diyalog yoluyla çözmek amacıyla Şam ve SDG arasında ABD'nin ara buluculuğunda çok sayıda temas gerçekleştirilmiştir. Şam yönetimi, müzakere pozisyonunda kısmi esneklik göstermiş olsa da SDG tarafının süreci ağırdan alması ve taviz vermekten kaçınması, entegrasyon sürecinde kayda değer bir ilerleme sağlanmasını engellemiş ve müzakerelerin tıkanmasına yol açmıştır. ABD'nin artan baskılarına rağmen örgütün geri adım atmaması ve hatta kimi hususlarda tutumunu sertleştirmesi, sahadaki ve müzakere masasındaki konumunu hâlen güçlü gördüğüne işaret etmektedir.

Mart ayında Suriye'nin kıyı vilayetlerinde, temmuz ayında ise Süveyda'da yaşanan gelişme-

ler, kısa vadede SDG'nin pazarlık gücünü artırmıştır. Özellikle Süveyda'da İsrail'in desteğiyle Dürzi Şeyh Hikmet el-Hicri liderliğinde fiili bir özerk yapının ortaya çıkması, Şam-SDG müzakereleri açısından kritik bir dönüm noktası olmuştur. Zira Fırat'ın doğusuna ek olarak Suriye'nin güneyinde de merkezî otorite karşıtı bir aktörün güç kazanması SDG'nin elini güçlendirmiş, örgüte Şam karşısında özerklik talebini meşrulaştıran dolaylı bir müttefik kazandırmıştır. Ayrıca Şam yönetiminin ülkenin siyasi birliğini öncelikle diyalog yoluyla tesis edeceğini ima etmesi, SDG üzerindeki askerî baskının görece azalmasına sebep olmuş, örgütü geri adım atmaya zorlayacak askerî araçların en azından kısa vadede devreye sokulmayacağı yönünde bir mesaj vermiştir. Bu durum, SDG'nin yanılıcı bir güvenlik algısına kapılmasına ve müzakere sürecinde taviz vermekten kaçınmasına zemin hazırlamıştır.

SDG'nin sözde yönetimi, Şam'la imzalanan entegrasyon mutabakatına bağlı olduğunu beyan etmeye devam etse de sahadaki gelişmeler, örgütün bu süreci fiilen bir "oyalama taktiği" olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Zira örgüt, Fırat'ın doğusundaki hâkimiyetini tahkim etmeyi sürdürmektedir. Bu kapsamda SDG unsurları, kontrol ettikleri bölgelerde Şam yö-

SDG'nin sözde yönetimi, Şam'la imzalanan entegrasyon mutabakatına bağlı olduğunu beyan etmeye devam etse de sahadaki gelişmeler, örgütün bu süreci fiilen bir "oyalama taktiği" olarak kullandığını ortaya koymaktadır.

ABD Başkanı Trump ve Suriye Özel Temsilcisi Tom Barrack'ın açıklamaları; Trump yönetiminin Suriye'nin güvenlik ve istikrarını temel bir politika önceliği olarak benimsediğini, SDG'nin merkezî yönetime entegrasyonunu ise bu hedefin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

netimine sempati duyan sivilleri gözaltına almakta; muhtemel bir toplumsal başkaldırıyı önlemek amacıyla özellikle bölgenin Arap nüfusu üzerindeki baskıyı sistematik biçimde artırmaktadır. Ayrıca örgütün bazı stratejik yerleşim birimlerinde tünel kazma faaliyetlerine devam ettiği ve kritik noktalara ağır silah seviyatı gerçekleştirdiği yönünde bulgular mevcuttur. Bunlara ek olarak YPG'nin Halep, Rakka ve Deyrizor'daki temas hatlarında hükümet güçleriyle girdiği silahlı çatışmalar, örgütün sahadaki fiili durumunu güç yoluyla muhafaza etme stratejisini sürdürdüğüne işaret etmektedir. Ancak Türkiye'nin pozisyonu ile ABD'nin hızla değişen Suriye politikası, SDG'nin varsaydığının aksine zamanın örgüt lehine değil aleyhine işlediğini göstermektedir.

TÜRKİYE VE ABD'NİN POZİSYONLARI

Şam ile SDG arasındaki müzakerelerin seyrini belirleyen başlıca dış faktörler ABD ve Türkiye'nin taraflara yönelik tutumudur. Devrim sonrasında yeni Suriye hükümetinin en önemli dış müttefiki olarak öne çıkan Türkiye, Suriye'nin siyasi birliği ve toprak bütünlüğünü destekleyen bir politika benimsemiş ve Şam-SDG görüşmelerini yakından izlemiştir. Ankara, "Terörsüz Türkiye" süreci kapsamında PKK'nın silahsızlandırıl-

masına paralel biçimde, örgütün Suriye uzantısı SDG'nin de silah bırakmasını ve Şam'a entegre edilmesini ulusal güvenliğinin temel unsurlarından biri olarak görmektedir. Bu doğrultuda Türkiye; devrim sonrası ilk dönemde askerî baskıyı artırarak SDG'yi müzakere sürecine zorlamış, devam eden aşamada ise entegrasyonun sağlanması amacıyla siyasi baskılarını sürdürmüştür. Hâlihazırda siyasi müzakerelere alan tanıyan Türkiye'nin, SDG'nin Şam yönetimine tam entegrasyonu konusundaki kararlı tutumunu önümüzdeki dönemde de sürdürmesi beklenmektedir.

Gerek Suriye yönetimi gerekse SDG üzerinde ciddi bir yaptırım gücüne sahip olan ABD'nin tutumu da entegrasyon sürecinin seyrini doğrudan etkilemektedir. DEAŞ'la mücadele kapsamında SDG ile askerî iş birliği yürüten Vaşington, devrim sonrasında kısa süreli bir belirsizliğin ardından Suriye politikasında köklü bir değişikliğe gitmiş ve Şam'daki merkezî hükümeti Suriye politikasının odağına yerleştirmiştir. Mayıs ayında ABD Başkanı Donald Trump ile Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara arasında gerçekleştirilen görüşme, bu politika değişiminin dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler hızla normalleşmiş; yaptırımların kaldırılması, DEAŞ'la mücadelede iş

birliğı ve siyasi temasların kurumsallaştırılması gibi alanlarda somut ilerleme kaydedilmiştir. Kasım ayında Ahmed Şara'nın Beyaz Saray'da Trump tarafından oldukça sıcak bir şekilde ağırlanması da ilişkilerde yakalanan ivmeyi teyit eden bir gelişme olarak kayda geçmiştir. ABD-Suriye yakınlaşmasının en önemli sonuçlarından biri, Vaşington'un SDG'yi Şam ile anlaşmaya zorlayıcı bir tutum benimsemesi olmuştur. ABD Başkanı Trump ve Suriye Özel Temsilcisi Tom Barrack'ın açıklamaları; Trump yönetiminin Suriye'nin güvenlik ve istikrarını temel bir politika önceliğı olarak benimsediğini, SDG'nin merkezî yönetime entegrasyonunu ise bu hedefin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Esed rejiminin devrilmesinin ardından ortaya çıkan yeni Suriye denkleminde SDG'nin statüsü, ülkenin siyasi birliğı açısından en kritik mesele hâline gelmiştir. 10 Mart mutabakatı entegrasyon ilkesinde sembolik

bir uzlaşuya işaret etse de SDG'nin fiilî özerk yapıyı koruma ısrarı ve sahadaki tahkimatını sürdürmesi, sürecin gerçekte bir oyalamaya dönüştüğünü göstermektedir. Buna karşılık Şam yönetimi üniter devlet yapısını temel ilke olarak benimsemekte, silahlı ve özerk yapılanmaların kurumsallaşmasını Suriye'nin istikrarı açısından kabul edilemez görmektedir. SDG'nin Suriye içinde yaşanan gelişmelerden hareketle yanılıcı bir güvenlik algısına kapılmasına rağmen Türkiye ve ABD'nin giderek örtüşen tutumları örgütün manevra alanını daraltmaktadır. Vaşington'un merkezî hükümeti muhatap alan yeni politikası ve Ankara'nın kararlı pozisyonu, entegrasyon sürecinin er ya da geç ilerleyeceğini göstermektedir. Ancak asıl soru, bu entegrasyonun hangi şartlarda ve ne ölçüde gerçekleşeceğidir. Şam yönetiminin iç ve dış meşruiyeti pekiştikçe ve ülkedeki istikrar güç kazandıkça SDG üzerindeki baskı da artacak, örgüt mevcut pozisyonundan geri adım atarak Şam'a entegre olmaya zorlanacaktır. ■

İSRAİL'İN DÜRZİ KARTI VE ŞAM-SÜVEYDA DENGESİ

Gökhan Batu

ORSAM Levant Çalışmaları Uzmanı

Yeni Şam yönetiminin 8 Aralık 2024 sonrasındaki temel önceliği, merkezi devlet yapısının yeniden tesisi ve kurumların inşası olmuştur. Bu süreçte yönetimin karşı karşıya kaldığı iki kritik sınama bulunmaktadır. Bunlardan ilki, terör örgütü PKK/YPG'nin kontrolündeki sözde SDG'nin merkezi yönetime entegre olmayı reddetmesi; ikincisi ise Süveyda merkezli Dürzi grupların benzer şekilde bağımsızlık arayışına dönüşen direncidir.

8 Aralık'ta Suriyeli muhalif grupların Esed rejimini devirmesinin ardından İsrail, bölgede kendi güvenliğine tehdit oluşturduğunu iddia

ederek eski rejime ait silah envanterini hedef alan yoğun hava saldırılarına başlamıştır. İsrail, bu saldırılara paralel olarak Şam'ın güneyinde Cebel Şeyh ile Dürzi Dağı arasındaki bölgenin silahsızlandırılmasını da talep etmiştir. Dahası sözde güvenlik gerekçeleriyle 1974 Ayrışma Bölgesi'ni işgal etmiş, Cebel Şeyh ve Kuneytra'yı fiziken işgal ederek 10'dan fazla noktada askerî üs kurmaya başlamıştır. İsrail ordusu ayrıca meskûn mahallere girerek hareket düzenlemekte, bu sırada yerel halktan can kaybı yaşanmakta ve yaralananlar olmaktadır ki bunun son örneği Şam kırsalındaki Beyt Cin köyünde çıkan çatışmalardır. Bu eylemlere meşruiyet devşirmek üzere İsrail, ilk etapta

yeni yönetimin radikal unsurlardan oluştuğunu öne sürmüştür. Pragmatik bir aktör olarak Suriye genelinde kapsayıcı bir politika sürdüren Ahmed Şara önce Ortadoğu'daki ülkeler, akabinde de ABD ve Batı'da meşruiyetini artırmıştır. Bunun üzerine İsrail için Dürzilerin güvenliği, meşruiyet söyleminde daha merkezî bir rol oynamaya başlamıştır. Bu durum Süveyda civarında yaşayan Dürzilerin pozisyonunu kritik hâle getirmiştir.

İSRAİL-DÜRZİ İLİŞKİLERİ, TARİHSEL SEYİR VE SURİYE DÜRZİLERİ

Dürziler üzerinden bölgeye nüfuz etme çabasının aynı zamanda İsrail'in kendi Dürzileriyle ilişkileri açısından ciddi riskler barındırdığını ifade etmek gerekmektedir. Zira Dürziler, bugün itibarıyla İsrail'de askere alınan, orduda ve istihbarat aygıtında kritik roller üstlenen bir topluluktur. Ancak Dürzilerin entegrasyonu sorunsuz bir sürecin sonucu değil uzun yıllar süren dizayn çabalarının ürünüdür. İsrail'in yetmiş yılı aşkın süredir çalıştığı bir konu olarak Suriye'deki Dürzileri ayrılıkçı bir ajandanın öznesi hâline getirmek suretiyle riske atması, kendi Dürzileriyle de ilişkilerini etkileme potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla İsrail'in, uzun vadeli bir çıkar hesaplaması olmaksızın Suriye'nin güneyinde böylesi agresif bir angajman geliştirmesi mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda İsrail'in Dürzi programının kısaca hatırlatılmasında fayda görülmektedir.

İsrail özellikle 1950'li yıllardan itibaren kendi sınırları içinde yaşayan Dürzilere yönelik ajandasını şekillendirmeye başlamıştır. Bu kapsamda İsrail'deki Dürzilerin Arap kimliğinden ve İslam'la ilişkili unsurlardan aşamalı olarak ayrıştırılmasına yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir. İsrail, 1956'da Dürzi toplumunu önce ayrı bir dinî cemaat, ardından ulusal bir

grup olarak tanıyarak Filistinli ve Arap nüfustan kurumsal olarak ayırmak amacıyla sistematik bir programı uygulamaya koymuştur. Aynı yıl askerlik hizmeti Dürziler için de zorunlu hâle gelmiştir. Süreç boyunca Dürzi dinî ve siyasi elitlerle ilişkisini geliştiren İsrail, topluluğun "iktidardaki yönetime itaati" emreden dinî yorumları üzerinden kendi politikalarına yönelik olası muhalefeti sınırlandırmayı başarmıştır. Müteakip süreçte İsrail, Şeyh el-Akl makamını kurumsallaştırmış ve Dürzileri "ulusal bir sadık azınlık topluluğu" ilan etmiştir. Bu kapsamda bir diğer stratejik adım olarak Dürzilerin Ramazan Bayramı'nı kutlaması kaldırılmış; bunun yerine Dürzi din adamlarının Hittin yakınlarındaki Şuayb Türbesi'ni ziyaret ettiği gün resmî bir gün olarak kabul edilmiştir. Dürzilerin eğitim sisteminin ve müfredatının da İsrail-Dürzi ilişkilerini güçlendirecek şekilde reforme edilmesi sürecin en önemli detaylarındandır. Dürzilerin Arap kimliğinden ayrıştırılmasıyla birlikte Filistinlilere yönelik politikalara karşı oluşabilecek tepkilerin sınırlandırılması da İsrail açısından bir başka kazanım olarak ortaya çıkmıştır.

Dönemin İsraili karar alıcıları, 1967 Savaşı sonrasında Dürzileri Suriye'ye karşı kullanılabilir "stratejik bir tampon topluluk" olarak kurgulamıştır. Bu kapsamda Golan ve çevresindeki İsrail destekli bir Dürzi varlığının Arap cephesine karşı ileri bir karakol işlevi görebileceği öngörülmüştür. Bu tahayyül esasen İsrail'in Dürzi politikasına büyük ölçüde ışık tutmaktadır.

SURİYE'DE DÜRZİLERİN 8 ARALIK SONRASI POZİSYONU

Dürzi toplumunda otorite; dinî liderlik, yerel kanaat önderleri ve aile temelli toplumsal yapılar arasındaki etkileşimle şekillenmektedir. Şeyh el-Akl ve dinî liderler (ukkal); topluluk içinde rehberlik, düzenin tesisi, korunması ve

sosyal uyum açısından merkezi aktörlerdir. Bu dinî otorite hem topluluk içi kuralların uygulanmasında hem de Dürzi toplumunun dış aktörlerle ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla 8 Aralık 2024 sonrasında İsrail'in "Dürzileri koruma" gerekçesiyle yürüttüğü müdahalelerin merkezine, Süveyda'daki Dürzi otoritesini temsil eden üç ana liderden biri olan Şeyh Hikmet el-Haceri'yi yerleştirmesi stratejik bir tercihtir. Süveyda'daki diğer iki önemli dinî otorite olan Şeyh Hannavi ve Şeyh Cerbua, ilk aşamada Şam yönetimiyle iş birliğine olumlu yaklaşan isimler olmuştur. Şeyh Haceri ise devrimin hemen sonrasında otonomi gibi söylemlerle ön plana çıkmış, akabinde açıkça İsrail destekli olarak bağımsızlık gündemini takip etmeye başlamıştır. Öte yandan Haceri'nin mevcut yönetiminin kısa vadeli tercihlerden ziyade İsrail'in devrim öncesi dönemde bölgeyle tesis ettiği ilişkilerin bir yansıması olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim İsrail'in bölgeye yönelik ilgisi ve istihbarat düzeyindeki nüfuzu uzun süredir devam etmektedir.

İSRAİL'İN SÜVEYDA'DAKİ İÇ DENGELERE NÜFUZU

İsrail'in Süveyda'daki Dürzilere yönelik stratejisinin dört

ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki aynı desteğin yanı sıra askerî/stratejik nitelikte teçhizat ve istihbari destektir. ABD merkezli *Reuters* haber ajansına göre İsrail yaklaşık üç bin Dürzi milisin maaşlarını ödemiştir.¹ İkinci unsur, İsrail'in Suriye'deki Dürzileri etkilemek amacıyla kullandığı sosyal ve ekonomik teşviklerdir. Bu çerçevede İsrail'in Suriye'nin güneyindeki Dürzilere yönelik ekonomik destek girişimleri, açtığı insani yardım kanalları ve İsrail'deki hastanelerden yararlanmasına imkân tanıyan düzenlemeleri dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Dürzilere Golan civarında çalışma izni verilmesi gibi planlar söz konusudur ki bölgedeki ekonomik mağduriyetler düşünüldüğünde bu tarz teşviklerin cazibesi daha kolay anlaşılacaktır. İsrail'in bu bölgedeki ajandası için yaklaşık 1 milyar dolar bütçe ayırdığı iddia edilmektedir.²

Üçüncü unsur ise İsrail'deki Dürzilerin ruhani lideri Şeyh Muvaffak el-Tarif'in, Suriye Dürzileri üzerinde doğrudan nüfuz tesis etme çabalarıdır. Bazı kaynaklar Şeyh el-Tarif'in Suriye'deki Dürzi şeyhlerini kendi otoritesi etrafında toplamaya yönelik girişimlerde bulunduğunu aktarmaktadır. Örneğin Tarif, 2022 yılının Şubat ayında Moskova'ya yaptığı ziyarette Suriye Dürzi kimliğinin

Bir yandan İsrail'deki Dürzilere "otoriteye itaat" dinî bir gereklilik olarak sunulurken öte yandan Süveyda'daki Dürzilerin "otoriteye itaat etmemesi"ne yönelik yapılan bu stratejideki çelişki gözden kaçmamaktadır.

1 "Under US pressure, Syria and Israel inch toward security deal", *Reuters*, 16 Eylül 2025.

2 Ömer Özkızılçık, "Devrim Sonrası Dürziler ve İsrail", *OMRAN*, 29 Nisan 2025.

anayasal olarak tanınması yönünde talepte bulunmuştur. Bu süreçte Süveyda ve Dera'da yerel Dürzi grupların birleştirilmesini ele alan bir dizi toplantıya da öncülük etmiştir. Bununla beraber bir yandan İsrail'deki Dürzilere "otoriteye itaat" dinî bir gereklilik olarak sunulurken öte yandan Süveyda'daki Dürzilerin "otoriteye itaat etmemesi"ne yönelik yapılan bu strateji-deki çelişki gözden kaçmamaktadır.

Bununla bağlantılı dördüncü unsur, dinî semboller ve dinî otoritenin Dürzi toplumu içindeki etkisinin araçsallaştırılmasıdır. İsrail'in Süveyda'daki Dürzi toplumu üzerinde nüfuz kurma stratejisinin bir parçası olarak dinî mekânlar ve dinî ritüeller üzerinden topluluk içi dengeleri etkileme girişimlerinde bulunduğu yönünde çeşitli bulgular mevcuttur. Bu çerçevede Suriye'deki Dürzilere Hz. Şuayb'ın Hittin yakınlarındaki türbesini ziyaret etme izni verilmesi, Süveyda'daki hiyerarşi içinde İsrail ile uyumlu kanaat önderlerinin güç kazanması adına atılan bir adım olarak değerlendirilmektedir.

ŞAM'IN DARALAN ETKİ ALANI

İsrail'in Dürzilere yönelik hamlelerine karşılık, Şam'ın enstrümanlarının kısıtlı olduğu ifade edilebilir. İlk olarak iç savaştan çıkan ve yıkıma uğrayan Suriye'nin içinde bulunduğu durum yalnızca Dürzileri değil bütün Suriye halkını kapsayan derin bir sorundur. Bu durumda, Şam'ın ekonomik olarak Dürzilere yönelik bir teşvik sağlaması kısa vadede mümkün değildir. Öte yandan Şam'ın iki stratejik hamlesinin, İsrail'in diğer faaliyetlerine cevap olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilki, Leys el-Balus gibi Suriye'nin bütünlüğünü savunan Dürzi aktörlerle iş birliği yapmak suretiyle Hikmet el-Haceri'ye karşı bir eksen oluşturmaya çalışmaktır. Ancak temmuz ayında Süveyda'da yaşanan çatışmaların ardından Şam'a gitmek zorunda kalan

Balus'un, Dürzi toplumu içindeki siyasi etkisi önemli ölçüde zayıflamıştır. İkincisi ise Lübnan Dürzilerinin kanaat önderi Velid Canbolat'ın desteğidir. Canbolat, devrim sonrası iki kez Suriye'yi ziyaret ederek Cumhurbaşkanı Şara ile görüşmüştür. Bu ziyaret, özünde İsrail'in yeni Şam yönetimini "Dürzileri hedef alan radikal unsurlar" olarak suçlayan söylemlerine verilen bir karşılık niteliği taşımaktadır. Dahası Canbolat, İsrail'in Suriye'yi mezhep üzerinden bölme çabalarına yönelik sert eleştirilerde bulunmuştur. Ancak Şam yönetimi, Süveyda üzerindeki etkisini büyük ölçüde kaybetmiş ve Şeyh Haceri ile onun kontrolündeki silahlı grupların güçlenmesini engellememiştir.

AYRILIKÇI AJANDA VE GÜÇ MONOPOLİSİ OLUŞTURMA ÇABASI

Son gelişmeler, Şeyh Haceri'nin İsrail'in desteğiyle Süveyda'daki rakip aktörleri tasfiye etmeye yöneldiğine işaret etmektedir. Süveyda ve çevresinde Dürzi gruplarla hükümet güçleri arasında yaşanan çatışmaların ardından Şam'la görüşmelere sıcak bakan Hannavi ve Cerbua'nın pozisyonlarının zayıfladığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede Haceri'nin, Suriyeli Dürziler arasında en önemli siyasi ve dinî otorite hâline gelme yolunda ilerlediği değerlendirilmektedir. Haceri'nin bölgedeki silahlı grupları tek çatı altında toplama çabası da bu hedefin bir uzantısıdır. Nitekim Ağustos 2025'te "Ulusal Muhafızlar" adlı askerî yapının, Haceri'nin himayesinde Süveyda'daki çok sayıda yerel silahlı fraksiyonun katılımıyla kurulduğu açıklanmıştır.

Şeyh Haceri, tedrici olarak özerklik yönünde kurumsallaşma adımları atmaya da yönelmiştir. Bu çerçevede bölgedeki üst düzey yargıç ve hukukçulardan oluşan "Yüksek

Hukuk Komitesi"nin kurulmasına karar verilmiş; komitenin temel görevi Süveyda'daki idari, güvenlik ve hizmet sektörlerini yönetmek şeklinde tanımlanmıştır. Haceri, bu adımlara paralel olarak uluslararası kamuoyuna çağrılarda bulunmuş, Dürzilerin özerk bir bölge kurabilmesi için dış destek talep etmiş ve özellikle ABD ile İsrail'e teşekkür etmiştir. Tüm bu gelişmelerin ardından 16 Ağustos'ta Süveyda'daki Karame Meydanı'nda düzenlenen geniş çaplı gösterilerde "kendi kaderini tayin" talepleri yükselmiş ve İsrail bayraklarının açıldığı görülmüştür. Ekim ayında bağımsızlık yönündeki açıklamalarını sürdüren Şeyh Haceri'nin, bölgeyi "Süveyda" yerine Arapça-İbranice karışık bir adlandırmayla "Cebeli Başan" olarak anması da dikkat çekmiştir.

29 Kasım'da Süveyda'da Ulusal Muhafızlar'a bağlı unsurlar tarafından Şam yönetimiyle iş birliği yaptıkları iddiasıyla Dürzi din adamları dâhil çok sayıda yerel kanaat önderi gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınan kişilerden bazılarının kötü muamele ve işkenceye maruz kaldığı, Raid el-Metni ile Şeyh Mahir Felhut isimli iki önde gelen Dürzi şeyhin ise işkence altında yaşamını yitirdiği ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, Şeyh Haceri'nin Süveyda'da gücü giderek tek merkezde topladığına ve bağımsızlık ajandasına karşı çıkan muhalif sesleri susturmak amacıyla sistematik şiddete başvurduğuna işaret eden güçlü göstergeler sunmaktadır.

SONUÇ

İsrail, Suriye'nin güneyine yönelik politika-sında Dürzileri hem bir meşrulaştırma unsuru hem de sınır ötesi müttefik kapasitesi taşıyan bir azınlık olarak konumlandırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle Dürzi toplumu, İsrail için hem sahadaki operasyonların gerekçelendirilmesinde hem de yerel düzenin şekillendirilmesinde kritik bir araç hâline gelmiştir. Şeyh Hikmet el-Haceri'nin yükselişi bu çerçevede belirleyicidir. İsrail'in uzun süredir sürdürdüğü istihbari temaslar, ekonomik teşvikler ve dinî sembollerin kullanımına dayanan yaklaşımı, Haceri'nin Süveyda'daki rakiplerini tasfiye etmesinde etkili olmaktadır. 2025 yılı boyunca silahlı fraksiyonların Ulusal Muhafızlar çatısı altında birleştirilmesi, muhalif seslerin bastırılması ve eş zamanlı olarak yürütülen kurum inşası faaliyetleri, Dürzi toplumu içerisinde fiilî bir özerklik, nihai olarak ise mümkünse bağımsızlığın tesis edilmeye çalışıldığını açık biçimde göstermektedir. İsrail, kendisi için önemine ve hassasiyetine rağmen Dürzileri kullanarak risk almaktan çekinmemiştir. Dolayısıyla İsrail'in Suriye'nin güneyine yönelik güvenlik-çıkart dengesini uzun vadeli bir hesaplama çerçevesinde belirlediği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda İsrail, Dürzi kartını etkili biçimde kullanmaya devam edecektir. Bundan sonraki süreçte de bölgede yeni gerginlik ve çatışmaların, özerklik ajandasını besleyecek şekilde artırılması ihtimal dâhilindedir. ■

DEVİRİMİN BİRİNCİ YILI: SURIYE'DE GÜVENLİK ORTAMI

Esed rejiminin 8 Aralık 2024'te devrilmesinden bu yana geçen bir yıllık süreçte, Suriye'deki güvenlik ortamı iç savaş dönemine kıyasla önemli bir iyileşme göstermiştir. Buna karşın ülke hem iç hem de dış kaynaklı ciddi güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır. Devrimin ilk yılı itibarıyla dış tehditler arasında İsrail öne çıkarken iç güvenliği tehdit eden başlıca unsurlar arasında DEAŞ ve eski rejim kalıntılarının sürdürdüğü saldırılar yer almıştır. Güvenliği olumsuz etkileyen bir diğer gelişme ise SDG/YPG'nin Şam'a entegrasyonu konusunda yaşanan anlaşmazlıkların Suriye güvenlik güçleri ile SDG/YPG arasında çatışmalara yol açması olmuştur.

İSRAİL'İN SURIYE'YE YÖNELİK SALDIRILARI

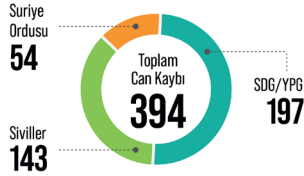
Suriye'nin güvenliğine yönelik en ciddi dış tehdit İsrail'den kaynaklanmaktadır. İsrail, devrim sonrasında Suriye'deki hava saldırılarını artırmakla kalmamış aynı zamanda Golan Tepeleri'ndeki işgal sahasını Suriye'nin güneyine doğru genişletmiştir.

Toplam Saldırı
 1.848

Hava ve Topçu Saldırıları
 1.076

Kara Saldırıları
 772

Toplam Saldırı
 346

DEAŞ'IN TERÖR SALDIRILARI

Suriye'deki siyasi geçiş sürecinden istifade etmeye çalışan DEAŞ, ülkedeki terör eylemlerini sürdürmektedir.

BAAS REJİMİ UNSURLARININ SALDIRILARI

Mart ayında eski rejim yanlısı unsurların başlattığı silahlı kalkışma özellikle Suriye'nin kıyı bölgelerinde ciddi bir istikrarsızlık yaratmıştır. Ancak bu sürecin ardından söz konusu unsurların saldırı kapasitesinde kayda değer bir gerileme gözlemlenmiştir.

Toplam Saldırı
 201

Toplam Can Kaybı
 463

SDG/YPG'nin Suriye devletine entegrasyonuna ilişkin müzakereler devam etmektedir. Ancak örgütün uzlaşmaya yanaşmaması, temas hatlarında düşük yoğunluklu çatışmaların yaşanmasına yol açmıştır.

SURIYE GÜÇLERİ- SDG/YPG ÇATIŞMALARI

Toplam Çatışma
 53

Suriye Ordusu
Can Kaybı **7** Yaralı Sayısı **16**

SDG/YPG
Can Kaybı **6** Yaralı Sayısı **17**

Kaynaklar: Syria Weekly, Syrian Network for Human Rights, Karam Shaar Advisory

8 Aralık 2025

info@orsam.org.tr

www.orsam.org.tr

in

f

o

orsamorgtr

DEVİRİM SONRASI SURİYE'DE DEAŞ İLE MÜCADELE

Musab Dönertaş
Doktora Adayı, Marmara Üniversitesi

Baas rejiminin Aralık 2024'te devrilmesi- nin ardından DEAŞ'la mücadele, yeni Suriye yönetiminin karşı karşıya olduğu en kritik güvenlik sınamalarından biri olarak öne çıkmıştır. Zira bu konu, yeni yönetimin iç ve dış meşruiyeti ile ülkede güvenliği yeniden tesis etme yeteneği gibi ulusal meselelerden SDG'nin geleceğine kadar uzanan, bölgesel ve uluslararası boyutları bulunan iç içe geçmiş birçok meselenin merkezinde yer almaktadır. Öte yandan DEAŞ, devrim sonrasında etkinliğinde keskin bir düşüş yaşamasına rağmen yıl içinde toparlanma potansiyeli göstererek kırsal alanlarda konvansiyonel saldırılar ve şehir merkezlerinde dini-mezhepsel azınlıkları

hedefleyen eylemlerle tehdit oluşturmaya devam etmiştir. Bu bağlamda Ahmed Şara liderliğindeki Şam yönetimi, bir yandan DEAŞ'ın operasyonel kapasitesini zayıflatmaya yönelik iç güvenlik operasyonları yürütürken diğer yandan ABD öncülüğündeki DEAŞ karşıtı Uluslararası Koalisyon'la iş birliğini derinleştirerek ortak operasyonlar gerçekleştirmiş ve nihayetinde koalisyonun resmî bir üyesi hâline gelmiştir. Şam'ın DEAŞ'la mücadelede resmen ortak konumuna gelmesi, koalisyon bünyesinde SDG'ye atfedilen rollerin kademeli olarak daralması ve sorumlulukların Şam'a devredilmesi açısından kritik bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu gelişme, yalnızca

DEAŞ'ın 2025 yılındaki faaliyet düzeyi bir önceki yıla kıyasla belirgin biçimde düşük olmakla birlikte örgütün oluşturduğu tehdit bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Zira yılın ilk aylarında görece bir durgunluk yaşanırken sonraki aylarda hem eylem sayısı hem de can kayıpları bakımından istikrarlı bir artış eğilimi gözlemlenmiştir.

DEAŞ'la mücadele bağlamında değil aynı zamanda SDG'nin ülkedeki varlığının ve meşruiyet iddialarının daha yoğun biçimde tartışmaya açılmasına da zemin hazırlamaktadır.

DEAŞ'IN ETKİNLİĞİ VE STRATEJİSİ

Beşşar Esed iktidarının son yılı, DEAŞ'ın Suriye ve Irak'taki önemli vilayet merkezlerinde kontrolü kaybettiği büyük yenilgiden sonra, örgütün yeniden güçlü bir geri dönüş sinyali verdiği yıl olarak öne çıkmıştır. Örgüt, devrim öncesindeki bu dönemde saldırılarını belirgin biçimde artırmış, eylemlerini daha sofistike hâle getirerek ölümcüllük düzeyini yükseltmiştir. Ancak Baas rejiminin çöküşü ile birlikte devrimin başarıya ulaşması, DEAŞ'ı son derece olumsuz etkilemiş ve 2025 yılında örgütün ülkedeki faaliyetlerinde önceki yıla göre keskin bir düşüş meydana gelmiştir. Öyle ki şubat ayı itibarıyla DEAŞ'ın Suriye'deki etkinliği tüm zamanların en düşük seviyesine ulaşmıştır. Bu da Baas rejiminin devrilmesiyle birlikte örgütün uzun vadede yeniden canlanma eğiliminin ciddi bir darbe aldığı ve 2024'teki toparlanma girişiminin 2025 yılında sürdürülemediğini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

DEAŞ'ın 2025 yılındaki faaliyet düzeyi bir önceki yıla kıyasla

belirgin biçimde düşük olmakla birlikte örgütün oluşturduğu tehdit bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Zira yılın ilk aylarında görece bir durgunluk yaşanırken sonraki aylarda hem eylem sayısı hem de can kayıpları bakımından istikrarlı bir artış eğilimi gözlemlenmiştir. Örgütün yıl içindeki eylemleri kronolojik bir çerçevede incelendiğinde mart ayından itibaren yeni bir yükseliş trendinin başladığı ve bu trendin kasım ayına dek gücünü muhafaza ettiği görülmektedir. Bu kronolojik analiz, DEAŞ'ın Esed sonrası dönemde başlangıçtaki keskin gerilemeye rağmen toparlanma potansiyelini koruduğunu; yıl içinde saldırılarını kısmen artıran ve ölümcüllük düzeyini yükselten bir aktör olarak Suriye'de tehdit oluşturmaya devam ettiğini ancak bu tehdidin devrim öncesi döneme kıyasla hâlen oldukça düşük seviyede seyrettiğini göstermektedir.

DEAŞ, rejimin devrilmesinin ardından Suriye'de iki boyutlu bir strateji benimsemiştir. Bu stratejinin birinci boyutu, ülkenin doğusunda Irak sınırına yakın kırsal alanlarda konvansiyonel saldırılar düzenleyerek geleneksel etkinlik alanını korumak ve mümkünse genişletmektir. İkinci boyutu ise şehir merkezlerinde dinî ve mezhepsel azınlık gruplarını hedef alarak toplumsal fay hatlarını tetiklemek, sivil barışı

bozmak ve istikrarsızlık yaratmaktır. Ocak ayında yakalanan üst düzey bir DEAŞ liderinin itirafları, örgütün bu yeni stratejisini teyit etmektedir. Zira söz konusu DEAŞ lideri, rejimin devrilmesinin ardından örgütün dini ve mezhepsel azınlıklara yönelik saldırıları stratejik bir öncelik hâline getirdiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, Şam'daki tarihî Hristiyan yerleşimi Malula'da bir kiliseyi ve Şiiler açısından özel önem taşıyan Seyyide Zeynep Türbesi'ni hedef alan saldırılar planladıklarını ancak güvenlik güçlerinin aldığı önlemler nedeniyle bu eylemleri hayata geçiremediklerini belirtmiştir. Ayrıca DEAŞ'ın haziran ayında Şam'ın Düveyle semtindeki Mar İlyas Kilisesi'ne yönelik düzenlediği saldırı, örgütün yıl içindeki en kanlı terör saldırısı olarak bu stratejiyi doğrulamaktadır.

ŞAM'IN HAMLELERİ

Ahmed Şara liderliğindeki yeni Suriye yönetimi, iktidarı devraldıktan sonra iç güvenliği tesis etmek, bölgesel ve uluslararası meşruiyetini güçlendirmek amacıyla DEAŞ'a karşı çok yönlü bir strateji benimsemiştir. Bu çerçevede Şam, örgütün operasyonel gücünü azaltmayı hedeflerken aynı zamanda bölgesel ve küresel aktörlerle iş birliğini artırmayı amaçlamıştır.

Şam yönetimi, filen göreve başladıktan hemen sonra DE-

AŞ'a karşı çeşitli operasyonlar yürütmüş olsa da Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın mayıs ayında Suudi Arabistan'da ABD Başkanı Donald Trump ile yaptığı görüşme, Suriye'de DEAŞ'la mücadelede yeni bir aşamanın başlangıcı olmuştur. Trump, bu buluşmada Şara'dan Suriye'deki yabancı savaşçıların ülkeden ayrılmasını, DEAŞ militanlarının tutulduğu SDG denetimindeki cezaevleri ile aile üyelerinin bulunduğu kampların yönetimini üstlenmesini ve DEAŞ'a karşı daha etkili bir mücadele için iş birliğini talep etmiştir. Görüşmenin hemen ardından Şam'dan bir heyet, Suriye'nin kuzeydoğusunda SDG kontrolünde bulunan ve DEAŞ mensuplarının tutulduğu cezaevleri ile aile kamplarını ilk kez ziyaret etmiştir. Ayrıca el-Hol kampından Suriyeli ailelerin tahliyesi için ortak bir mekanizma kurulması konusunda Şam yönetimi, ABD ve SDG arasında anlaşma sağlanmıştır. Trump-Şara görüşmesi sonrası yaşanan bu ilerlemeler, ABD'nin Suriye'deki askerî varlığını azaltma ve DEAŞ ile mücadeledeki sorumluluklarını yerel unsurlara aktarma politikasının bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu adımlar aynı zamanda SDG'nin DEAŞ'la mücadeledeki işlevinin büyük oranda sona erdiğini ve bu görevin Şam'a devredilmeye başlandığına işaret etmektedir.

Trump-Şara görüşmesinin ardından ABD-Suriye ilişkile-

DEAŞ'ın resmi en-Nebe dergisi, Şara'yı "dinden dönmek" ve "ABD ve İsrail'le iş birliği yapmak" ithamlarıyla suçlamış, Suriye'deki yabancı savaşçılara DEAŞ saflarına katılma çağrısı yapmıştır.

Şam'ın uluslararası koalisyona katılımının somut bir sonucu olarak DEAŞ'ın eylemleri kasım ayında son ayların en düşük seviyesine gerilemiş ve örgütün mart ayından beri süregelen yükseliş trendi ilk kez sekteye uğramıştır.

rinde normalleşme eğiliminin başlaması ve Şam yönetiminin DEAŞ'la mücadelede daha fazla yükümlülük üstleneceğine dair sinyaller, örgütün hükümete karşı hem söylem hem de eylem bazında daha katı bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur. Görüşme sonrası yeni bir sayı yayımlayan DEAŞ'ın resmî en-Nebe dergisi, Şara'yı "dinden dönmek" ve "ABD ve İsrail'le iş birliği yapmak" ithamlarıyla suçlamış, Suriye'deki yabancı savaşçılara DEAŞ saflarına katılma çağrısı yapmıştır. Buna ek olarak Suriye yönetiminin bu süreçte DEAŞ'a karşı operasyonlarını hızlandırmasına karşı örgüt de hükümet güçlerine yönelik saldırılarını artırmıştır. Tüm bu gelişmeler, Şam'ın uluslararası meşruiyetini pekiştirmesi ve DEAŞ'la mücadelede artan sorumluluğuyla birlikte, örgütün de Suriye hükümetine karşı daha şiddetli ve ölümcül saldırılar düzenleme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

ULUSLARARASI KOALİSYON İLE İŞ BİRLİĞİ

Mayıs ayında Trump ve Şara arasında yapılan görüşmenin bir başka somut sonucu, Suriye yönetimi ile ABD öncülüğündeki DEAŞ karşıtı Uluslararası Koalisyon güçleri arasındaki iş birliğinin fiilen başlamasıdır. O dönemde henüz resmî olarak

duyurulmamış olsa da Mayıs ayından itibaren Suriye ve uluslararası koalisyon güçleri, Suriye'de DEAŞ'a karşı en az altı ortak operasyon düzenlemiştir. Haziran ve Kasım ayları arasında yürütülen bu operasyonlara ilişkin olarak ne ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM) ne de Suriye yönetimi resmî açıklamalarında açık bir ortaklığa atıfta bulunmuştur. Buna rağmen her iki tarafın eş zamanlı paylaştığı operasyon detayları ile yerel kaynakların aktarımları, söz konusu faaliyetlerin fiilî bir iş birliği ve koordinasyon içerisinde icra edildiğine işaret etmektedir. Söz konusu operasyonlar, uluslararası koalisyon ile Şam yönetimi arasındaki artan iş birliğini yansıtırken ortaklığın resmî olarak açıklanmaması ise taraflar arasında o dönem itibarıyla henüz resmî bir mutabakat bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Eylül ve Ekim aylarında, CENTCOM Komutanı Brad Cooper ile DEAŞ karşıtı Uluslararası Koalisyon'un Komutanı Kevin Lambert'in Şam ziyaretleri, taraflar arasında sahada artan koordinasyonu teyit ederken iş birliğini resmî bir zemine taşıma iradesini de ortaya koymuştur. Öyle ki Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın Kasım ayında Vaşington'da ABD Başkanı Donald Trump ile gerçekleştirdiği görüşmenin ardından Suriye,

DEAŞ karşıtı Uluslararası Koalisyon'a 90. üye olarak resmen dâhil olmuştur. Bu gelişme, Şam yönetiminin DEAŞ'la mücadelede resmen meşru bir ortak olarak kabul edildiğini ortaya koyarak yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir. Kasım ayının sonunda ise Suriye ve uluslararası koalisyonun DEAŞ'a karşı ortak operasyon düzenlediklerini ilk kez resmi olarak ilan etmesi, örgütle mücadelede başlayan bu yeni dönemi teyit eder nitelikte olmuştur. Nitekim Şam'ın uluslararası koalisyona katılımının somut bir sonucu olarak DEAŞ'ın eylemleri kasım ayında son ayların en düşük seviyesine gerilemiş ve örgütün mart ayından beri süregelen yükseliş trendi ilk kez sekteye uğramıştır.

Sonuç olarak Suriye'de Baas rejiminin düşüşü, DEAŞ ile mücadelede yeni bir fırsat

penceresi açmıştır. Şam'daki yeni yönetim hem ülke içinde güvenlik ve istikrarı sağlamak hem de uluslararası alanda meşruiyetini güçlendirmek amacıyla örgütle mücadeleyi temel önceliklerinden biri olarak belirlemiştir. Bu bağlamda Şam, attığı kademeli adımlar sayesinde DEAŞ ile mücadelede kendisini resmen bir ortak olarak kabul ettirmeyi başarmıştır. Uluslararası koalisyon ile fiilî iş birliğinin resmî statü kazanmasıyla birlikte DEAŞ'ın eylemlerinde uzun bir aradan sonra ilk kez gerileme kaydedilmesi söz konusu ortaklığın somut bir sonucunu yansıtmaktadır. Öte yandan Şam'ın DEAŞ ile mücadelede daha fazla sorumluluk üstlenmeye başlaması, ABD ile ortaklığını DEAŞ karşıtlığı üzerine oturtan ve Suriye'deki varlığını bu ortaklıkla meşrulaştırmaya çalışan SDG'nin argümanlarını ciddi bir biçimde zayıflatmaktadır. ■

DEVİRİM SONRASI BİR YIL: TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM

Oytun Orhan

Dr., ORSAM Levant Çalışmalar Koordinatörü

Suriye'de devrim gerçekleştiğinde genel kanaat Türkiye açısından Suriye kaynaklı risklerle mücadele ve Suriye'de fırsat alanlarının açılması adına uygun koşulların oluşacağı yönündeydi. Bu beklentinin arka planında; Türkiye'nin son ana kadar Suriye muhalefetine yanında yer alması, Suriye'den göç etmek durumunda kalan 4 milyon civarında Suriyeliye uzun yıllar ev sahipliği yapmış olması, Şam'da iktidarı güvene dayalı ilişki kurabileceği dost bir aktörün ele geçirmiş olması, Suriye'nin yeni siyasal elitlerinin Suriye'nin siyasi yapısı ve Suriyeli mültecilerin ülkeye geri dönüşü konusunda Türkiye ile paralel görüşlere sahip olması,

Türkiye'nin bölgesel rakiplerinin Suriye'deki etkisinin zayıflayacak olması gibi nedenler yatmaktaydı. Devrim sonrasında geçen bir yıllık döneme ilişkin Türkiye-Suriye ilişkileri değerlendirildiğinde beklentilerin belirli ölçüde karşılandığı ancak sürecin olgunlaşması ve kalıcı sonuçlar üretmesi için zamana ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu dönemde Türkiye açısından yeni meydan okumalar da ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda devrim sonrasında Türkiye açısından beliren en kritik tehdit unsuru, İsrail'in Suriye'yi zayıflatmaya ve mümkünse parçalamaya yönelik stratejik tutumu olmuştur.

Devrim sonrasında Türkiye açısından ortaya çıkan en önemli fırsat alanı, iki ülke arasında diplomatik, siyasi, askerî ve ekonomik iş birliği imkânlarının yeniden ortaya çıkması olmuştur. Aralık 2024 sonrasındaki bir yıllık dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri, bu alanlarda yürütülen yoğun diplomatik temaslar ve imzalanan anlaşmalar doğrultusunda ilerleme kaydetmiştir.

Türkiye açısından devrim öncesi döneme ait bazı sorun alanlarının risk potansiyellerini korumaya devam ettiği görülmektedir. SDG/YPG ile mücadele ve Türkiye'de bulunan Suriyelilerin güvenli ve gönüllü geri dönüşlerinin sağlanması önemli koruyan öncelikler arasında yer almaya devam etmekte olup bu alanlarda henüz kalıcı bir çözüme ulaşılamamıştır. Bu başlıklarda ciddi ilerlemeler kaydedilememiş olsa da çözüm açısından geçmişe kıyasla daha uygun şartların oluştuğu gözlenmektedir. Suriye yönetimi ile SDG/YPG arasında 10 Mart'ta imzalanan mutabakat siyasi çözüm açısından Türkiye'nin beklentilerine uygun bir zemin oluşturmuştur. Fakat SDG/YPG'nin müzakerelerde geri adım atmaması nedeniyle süreçte kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Devrimden sonraki bir yıllık süreçte Türkiye'den ülkesine dönen Suriyeli sayısı 560.000 civarındadır. Suriye'de yeniden inşa sürecinin tam olarak başlamadığı bir ortamda bu sayının kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Türkiye açısından Suriye kaynaklı bazı temel sorunların çözüme kavuştuğu görülmektedir. Bu kapsamda, Baas rejimi ile muhalifler arasında bir siyasi çözüme ulaşılması gerekliliğinin ortadan kalkması ve Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde tesis ettiği

güvenli bölgeler nedeniyle maruz kaldığı diplomatik ve siyasi baskının sona ermesi önemli gelişmeler arasındadır. Buna ek olarak Suriye'nin bölgesel ve küresel sisteme yeniden entegre olması, ülkenin Türkiye açısından kronik bir sorun alanı olmaktan çıkmasına katkı sağlamıştır. Devrim sonrasında Türkiye açısından ortaya çıkan en önemli fırsat alanı, iki ülke arasında diplomatik, siyasi, askerî ve ekonomik iş birliği imkânlarının yeniden ortaya çıkması olmuştur. Aralık 2024 sonrasındaki bir yıllık dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri, bu alanlarda yürütülen yoğun diplomatik temaslar ve imzalanan anlaşmalar doğrultusunda ilerleme kaydetmiştir.

SIYASİ VE DIPLOMATİK İLİŞKİLER

Suriye'de devrim sonrası Ankara-Şam ilişkisinin ilk bir yıllık diplomatik ilişkilerin hızlı ve çok katmanlı bir şekilde yeniden kurulduğu ve iki ülkenin uzun yıllar sonra ilk kez bu yoğunlukta temas yürüttüğü bir dönem olarak öne çıkmıştır. 2025 yılının ilk ayında başlayan üst düzey görüşme trafiği, 4 Şubat 2025'te Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın Ankara'ya gerçekleştirdiği resmî ziyaretle ivme kazanmıştır. Bu ziyaret Şara'nın Riyad'dan sonraki ikinci yurt dışı durağı olması bakımından ayrıca sembolik bir anlam taşımıştır. Türkiye Cum-

huriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Suriye lideri Şara görüşmesinde güvenlik koordinasyonu, SDG/YPG dosyası, DEAŞ ile mücadele, mültecilerin dönüşü ve ekonomik ilişkilerin yeniden tesisi gibi kritik başlıklar ele alınmıştır. Bu ziyareti Şara'nın 11 Nisan'da Antalya Diplomasi Forumu için Türkiye'ye gelişi ve Forum marjında Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yaptığı ikinci görüşme takip etmiştir. 24 Mayıs'ta İstanbul Dolmabahçe'de yapılan Erdoğan-Şara zirvesi iki ülkenin dışişleri, savunma ve istihbarat başkanlarını aynı masada buluşturarak güvenlik ve savunma iş birliğinin kurumsallaşmasına dönük en kapsamlı toplantılardan biri olmuştur. Eylül ayında BM Genel Kurulu sırasında New York'ta iki liderin yaptığı ikili görüşme ise mültecilerin dönüşü ve Suriye ekonomisinin yeniden yapılandırılması konularında uluslararası meşruiyet arayışının parçası olarak dikkat çekmiştir.

Devrim sonrasında iki ülkenin dışişleri bakanları düzeyindeki temaslar da benzer biçimde yoğun seyretmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, devrimden birkaç hafta sonra Şam'ı ziyaret eden ilk dışişleri bakanı olarak yeni Şam yönetiminin uluslararası meşruiyet kazanma süreçlerine destek vermiştir. Fidan'ın bu ziyareti emsal teşkil etmiş ve ardından bölge ülkeleri ile

Avrupa'dan çok sayıda dışişleri bakanı Şam'a ziyaretlerde bulunmuştur. Suriye Dışişleri Bakanı Hasan Esad Şeybani de ilk yurt dışı ziyaretlerinden birini Ocak 2025'te Ankara'ya gerçekleştirmiştir. Karşılıklı bu ilk ziyaretler iki ülkenin ikili ilişkilere verdiği önemi göstermesi açısından önemli olmuştur. Fidan ve Şeybani ikinci görüşmesini şubat ayındaki Münih Güvenlik Konferansı'nda gerçekleştirmiştir. Ardından Antalya Diplomasi Forumu'nda Nisan ayında yapılan ikili ve çok taraflı temaslar, Türkiye'nin Suriye üzerindeki yaptırımların kaldırılması yönündeki çabalarının diplomatik zeminde güçlendiğini göstermiştir. 15 Mayıs'ta Antalya'da ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio'nun da katıldığı üçlü toplantı ise Suriye'nin geleceğine ilişkin fiilen üçlü bir mekanizmanın kurulabileceğinin işareti olmuştur.

Dışişleri Bakanı Fidan, 7 Ağustos'ta Şam'a yaptığı ziyarette Şara ve Şeybani ile doğrudan temas sağlamış ve sınır güvenliği ile mültecilerin dönüşü başlıklarında ilerleme işaretleri verilmiştir. Şeybani'nin 8 Ekim'de gerçekleşen Ankara ziyaretini 12 Ekim'de Ankara'da yapılan üçlü güvenlik toplantısı ve 17 Ekim'de iki bakan arasındaki telefon görüşmesi izlemiştir. Yılın en kritik görüşmesi kasım ayında Vaşington'da Şara ile Trump arasında gerçekleşmiş; görüşme sırasın-

Yılın en kritik görüşmesi kasım ayında Vaşington'da Şara ile Trump arasında gerçekleşmiş; görüşme sırasında Hakan Fidan'ın ABD yönetimi ve Şeybani ile yürüttüğü temaslar, Türkiye'nin Suriye'nin uluslararası sisteme yeniden entegrasyonu sürecinde kilit bir rol oynadığını göstermiştir.

Suriye, devrimden sonraki bir yıllık süreçte içeride sorunlar yaşamaya devam etse de dış politikada kritik kazanımlar elde etmiştir. Suriye'nin bölgesel ve bölge dışı aktörler tarafından kabul görmesi sürecinde Türkiye'nin vermiş olduğu diplomatik destekler kritik rol oynamıştır.

da Hakan Fidan'ın ABD yönetimi ve Şeybani ile yürüttüğü temastar, Türkiye'nin Suriye'nin uluslararası sisteme yeniden entegrasyonu sürecinde kilit bir rol oynadığını göstermiştir. Böylece 2025 yılı, Türkiye-Suriye ilişkilerinin hem liderler hem de dışişleri bakanları düzeyinde düzenli ve yoğun temaslara yürütüldüğü, kapsamı giderek genişleyen kurumsal bir diplomatik çerçeveye kavuştuğu bir dönem olmuştur.

GÜVENLİK ALANINDA ARTAN İŞ BİRLİĞİ

Türkiye ile yeni Suriye yönetimi devrim sonrası süreçte savunma ve güvenlik alanında da yakın bir iş birliği geliştirmiştir. Türkiye'den dışişleri, savunma ve istihbarat temsilcilerinin yer aldığı üst düzey bir heyetin 13 Mart 2025'te Şam'a gerçekleştirdiği çalışma ziyareti, güvenlik alanındaki temastarın başlangıç noktasını oluşturmuştur. Ardından nisan ayındaki Antalya Diplomasi Forumu sürecinde, liderler ve dışişleri bakanları temastarına paralel olarak savunma ve güvenlik bürokrasilerinin teknik düzeyde yürüttüğü görüşmeler genişlemiş ve özellikle Suriye'nin kuzeyindeki güvenlik mimarisine ilişkin koordinasyon mekanizmalarının güncellenmesi gündeme gelmiştir. Bu çerçevenin üzerine inşa edilen ikinci önemli adım, 4 Haziran 2025'te Türkiye Cumhuriyeti

Millî Savunma Bakanlığının yaptığı açıklamalarla netleşmiştir. Türkiye'nin, Suriye ordusunun yeniden yapılandırılması sürecine askerî eğitim, danışmanlık, üs ve tesis modernizasyonu ile lojistik destek sağlayacağı ayrıca Suriye'nin terörle mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi için ikili teknik ekipler oluşturulacağı duyurulmuştur. Bu açıklamalar Türkiye'nin Suriye ordusunun yeni dönemdeki reform sürecinin parçası olacağını ortaya koymuştur. Yaz aylarına gelindiğinde iş birliği çerçevesi kurumsal bir boyut kazanmış ve 14 Ağustos 2025'te iki ülke arasında silah sistemleri, askerî teçhizat ve eğitim alanlarında kapsamlı bir savunma iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma hem Türkiye'nin Suriye ordusuna modernizasyon desteğini kurumsallaştırmış hem de tarafların güvenlik alanında düzenli ve kalıcı mekanizmalar tesis edeceğini göstermiştir.

Savunma ve güvenlik iş birliğinin kurumsal zeminde görünür hâle geldiği gelişmelerden bir diğeri 12 Ekim 2025'te Ankara'da düzenlenen ve iki ülkenin dışişleri, savunma bakanları ve istihbarat başkanlarının katılımı ile gerçekleşen üst düzey güvenlik toplantısı olmuştur. Toplantıda Suriye'nin kuzeyindeki ortak güvenlik mekanizmaları, sınır hattındaki tehditlere karşı koordinasyon, DEAŞ kampları-

nın kontrolü, kaçakçılık ve terörle mücadele konuları ele alınmış ve Suriye ordusunun yeniden yapılanması sürecinde Türkiye'nin rolü masaya yatırılmıştır. Yılın son çeyreğinde Suriye ordusuna bağlı bazı birliklerin Türk askerî tesislerinde eğitime başlaması, Şam'ın güvenlik sektöründeki reform sürecinde Ankara'nın etkisinin belirgin biçimde arttığını göstermiş; söz konusu eğilim ekim ve kasım aylarında gerçekleştirilen teknik toplantılarla daha da güçlenmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Suriye'de rejim değişikliği bölge jeopolitiği açısından kritik bir değişime işaret etmektedir. Baas rejiminin yıkılışı Suriye'nin devlet kimlik tanımlamasında ortaya çıkan değişime bağlı olarak yeni dış politik tercihleri beraberinde getirmiştir. Suriye'nin yeni dış politik tercihleri; Türkiye ile çok boyutlu iş birliği, ABD ile yakın ilişkiler, Arap dünyasına geri dönüş, uluslararası sistem ile uyum ve Rusya, Çin gibi eski ortaklar ile pragmatik ilişkiler yönünde şekillenmiştir. Bu yeni eğilim Türkiye-Suriye ilişkilerine de oldukça olumlu yansımıştır. Suriye, devrimden sonraki bir yıllık süreçte içeride sorunlar yaşamaya devam etse de dış politikada kritik kazanımlar elde etmiştir. Suriye'nin bölgesel ve bölge dışı aktörler tarafından kabul görmesi sürecinde Türkiye'nin vermiş olduğu diplomatik destekler kritik rol oynamıştır. Şara yönetimi de bu desteğe karşılık vererek ilk üst düzey yurt dışı ziyaretlerini Körfez ile birlikte Ankara'ya gerçekleştirmiştir.

Suriye yönetimi açısından bölgede ve uluslararası alanda elde edilen tanınma ve meşruiyet birinci öncelikli meseledir. İlk bir yıl içinde dış politikada elde edilen kazanımlar muhtemelen içerideki meşruiyetin inşasına da katkı sağlayacaktır ama bu sorunların çözümü

açısından zamana ihtiyaç olduğu görülmektedir. Türkiye de yeni Suriye yönetiminin uluslararası alanda meşruiyet kazanma çabalarına; doğrudan gerçekleştirdiği ziyaretler, ABD ve bölge ülkeleriyle yapılan üçlü toplantılar ve üçüncü ülkeler nezdinde yürüttüğü diplomatik girişimler yoluyla aktif biçimde katkı sunmuştur. Türkiye ile Suriye arasında siyasi ve diplomatik alanda sağlanan yakın iş birliği başta güvenlik alanındaki kurumsal ilişkiler için zemin yaratmıştır. 2025 yılı boyunca iki ülkenin güvenlik kurumları arasında gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretler çerçevesinde Suriye güvenlik sektörünün yeniden yapılandırılması, DEAŞ'la mücadele, sınır güvenliğinin tahkimi ve Suriye'nin askerî kapasitesinin geliştirilmesi gibi alanlarda iş birliği tesis edilmiştir.

Güvenlik alanındaki ilişkilerde en kritik başlığı SDG/YPG sorunu ile mücadele oluşturmaktadır. Ancak bu sorunun tarafları arasında ABD de olduğu için Ankara ile Şam arasında bu aşamada güvenlikten ziyade siyasi ve diplomatik iş birliği boyutu öne çıkmıştır. Diğer taraftan Suriye ordusunun kapasitesinin artırılmasına yönelik çabalar, uzun vadede SDG/YPG gibi merkezî otoriteye tabi olmayı reddeden aktörler karşısında Şam yönetiminin askerî etkinliğini ve caydırıcılığını güçlendirmeye yönelik bir strateji olarak da değerlendirilebilir.

Devrim sonrasındaki ilk bir yıllık dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri beklendiği üzere hızlı bir ivme kazanmış ancak Suriye'nin önceliklerinin farklılaşması, yeni yönetimin iç siyasi kırılganlığı ve kurumsal kapasitenin sınırlı olması gibi nedenlerle başlangıçtaki yüksek beklentiler tam anlamıyla karşılanamamıştır. Buna rağmen iki ülkenin 2025 yılı içinde tohumlarını attığı iş birliklerinin sonuçlarını orta-uzun vadede alacağını söylemek mümkündür. ■

TEREDDÜTLER VE FIRSATLAR ARASINDA DEVRİM SONRASI ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI

Ahmet Arda Şensoy
Türkiye Araştırmaları Vakfı (TAV) Araştırmacısı

Beşşar Esed'in 8 Aralık 2024'te ülkeyi terk etmesiyle devrilen Baas rejimi ve sona eren iç savaşın ardından Suriye'nin önünde sayısız sorunlar bulunmaktadır. Geçen bir yıllık dönemde Ahmed Şara liderliğindeki yeni Şam yönetimi, 53 yıllık Esed rejiminin ve 14 yıllık iç savaşın miras bıraktığı yapısal sorunlara çözüm üretmeye çalışırken, zayıflamış devlet otoritesi ve çökmüş ekonomik yapı nedeniyle oldukça sınırlı bir manevra alanına sahip durumdadır. Dolayısıyla Şara yönetiminin Suriye'nin içinde bulunduğu duruma dair ana yaklaşımı Suriye'nin dış politikasını yeniden tanımlamak, uluslararası

sisteme entegrasyon ve tanınırlık elde ederek yeni yönetimi ve devrimi sağlamlaştırmak olmuştur. Bu noktada yeni Suriye'nin Türkiye ve Körfez devletleriyle yakın ilişkilerinin yanı sıra uluslararası ilişkilerdeki merkezi rolü ve Suriye'de devam eden askerî varlığı sebebiyle ABD ile ilişkiler öne çıkmıştır. ABD ile diplomatik ilişkilerin kurulması Suriye devletinin kendini yeniden tanımlaması, uluslararası sistemde konumlanması ve dış politika inşası açısından kritik değere sahiptir. Bu doğrultuda ABD'nin Suriye devriminden bugüne ilk bir yılda Suriye politikasını incelemek, Şara yönetiminin Suriye'nin acil çözüm bekleyen meselelerine

Trump yönetiminin bölgede çatışmaları sonlandırmayı ve iş birliğine dayalı yeni bir bölgesel düzen inşa etmeyi hedefleyen yaklaşımıyla uyumlu biçimde, Suriye'de yönetimi devralan Şara ile çalışmayı ve merkezî yönetimi güçlendirmeyi önceleyen bir politika benimsediği söylenebilir.

ve kronik sorunlarına yönelik kabiliyet artırımını ve muhtemel politikalarını anlamak açısından oldukça değerli olacaktır.

TRUMP'IN YENİ SURIYE POLİTİKASI

Suriye devriminden yaklaşık bir ay sonra ocak ayında göreve başlayan ABD Başkanı Donald Trump'ın Esed rejiminin devrilmesine yönelik yorumları genellikle Ortadoğu politikası ve yeni dönemde Türkiye'nin Suriye'de artan etkisine yönelik vurguları çerçevesinde gerçekleşmişti. Ukrayna'da ve Gazze'de hızlı bir ateşkes sağlayacağı ve savaşları bitireceği vaatlerinde bulunan Trump için Suriye dosyası öncelikler arasında yer almıyordu. Bu da Trump'ın Suriye politikasının Türkiye, Körfez ve İsrail ile ilişkilerinin uzantısı olarak değer verdiği bir konuya dönüşmesine yol açtı. Bu doğrultuda Trump yönetiminin bölgede çatışmaları sonlandırmayı ve iş birliğine dayalı yeni bir bölgesel düzen inşa etmeyi hedefleyen yaklaşımıyla uyumlu biçimde, Suriye'de yönetimi devralan Şara ile çalışmayı ve merkezî yönetimi güçlendirmeyi önceleyen bir politika benimsediği söylenebilir.

Devrimle birlikte Esed rejiminin en büyük destekçileri olan İran ve Hizbullah'ın sahadan tamamen silinmesi, Rusya'nın ise ciddi bir alan kaybetmesi sebebiyle yeni Suriye'de yer kapma

ve boşluğu doldurma yaklaşımı öne çıkmıştır. Bu çerçevede, bölge ülkeleriyle ilişkilerin ve jeopolitik rekabetin bir parçası olarak şekillenen ABD dış politikasında, Suriye'nin yeniden inşasına bir fırsat tanıma söylemi sıkça vurgulanmıştır. Öte yandan 5 Aralık'ta yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde ortaya konduğu üzere, Ortadoğu'nun ABD açısından azalan stratejik önemi ve bölgesel istikrarın sağlanması hâlinde Vaşington'un dikkatini başka coğrafyalara kaydıracağı yönündeki yaklaşım, ABD'nin askerî varlığını sürdürdüğü Suriye politikasına ilişkin kritik bir gösterge niteliği taşımaktadır. Nisan ayında Heyet Tahrir Şam'ın (HTŞ), kasım ayında ise Şara'nın ABD'nin terör listesinden çıkarılması da yeni yönetimin üzerindeki izolasyonu kaldırarak bölgesel düzene ve uluslararası sisteme entegre olabilmesi için belirtilen politika doğrultusunda açılan bir alan olarak okunabilir.

EKONOMİK YAPTIRIMLAR VE DİPLOMATİK İLİŞKİLER

Trump yönetiminin Suriye'ye yönelik bu yeni yaklaşımı doğrultusunda Şara yönetimiyle pragmatik düzlemde hızlı bir ilişki kurma çabası ortaya çıkmıştır. Ocak ve şubat aylarında ABD'li siyasetçiler Suriye'ye diplomatik ziyaretler gerçekleştirerek yeni

yönetimle ilk teması sağlamış ve ilişkilerin temelini atmıştır. Ancak ABD-Suriye ilişkileri için en büyük dönüm noktası, Trump'ın mayıs ayında Körfez turu kapsamında gerçekleştirdiği Suudi Arabistan ziyaretinin hemen öncesinde Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımları kaldırdığını açıklaması ve ziyaret sırasında Riyad'da Şara ile bir araya gelmesi olmuştur. Trump'ın ABD Kongresi'ndeki tereddütlere ve İsrail'in karşı çıkan açıklamalarına rağmen Suriye'ye yönelik yaptırımları kaldırma kararı açıklaması ABD'nin devrim sonrası Suriye'de üstlenmek istediği rolü göstermesi açısından değerlidir. Ayrıca Trump'ın bu kararı başta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Suudi Arabistan ve Katar'ın talepleri doğrultusunda aldığını ifade etmesi, Suriye dosyasını bu aktörlerle yürüttüğü ilişkiler üzerinden değerlendirdiğine dair bir delil olmuştur.

Şara ile Trump arasında Riyad'da gerçekleşen görüşme, 2000'de dönemin ABD Başkanı Bill Clinton ile Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Esed arasında yapılan temasın ardından iki ülke liderleri düzeyindeki ilk buluşma olması bakımından sembolik açıdan önemli bir eşik teşkil etmektedir. Suriye'nin 1979'dan beri ABD tarafından terörü destekleyen ülkeler lis-

tesinde yer alması ve iç savaş boyunca yaşanan katliamlar sebebiyle maruz kaldığı diplomatik tecridin kırılması, yeni Şam yönetiminin meşruiyetini artıran önemli bir kazanım olmuştur. Şara'nın kasım ayında Trump'ın davetlisi olarak Beyaz Saray'a gerçekleştirdiği ziyaret de Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından bugüne bir Suriye devlet başkanının Vaşington'a yaptığı ilk ziyaret olması açısından büyük öneme sahiptir.

Diplomatik ve sembolik kazanımların yanı sıra Trump yönetiminin ekonomik yaptırımları kaldırma kararı ve Sezar yasası gibi yaptırımlara 180 günlük muafiyet kararı alması da Suriye'nin yeniden inşası için gereken ekonomik yatırımların ülkeye girişini hızlandırmak için önemli bir adım olmuştur. Ancak Sezar yaptırımlarının tamamen kaldırılması için ABD Kongresi'nden bir karar geçmesinin gerekliliği, yaptırımların tamamen kaldırılması sürecini uzatan ve ABD'nin Suriye politikasında belirsizlik yaratan bir durum olmaya devam etmektedir.

FIRAT'IN DOĞUSU VE SDG'NİN ENTEGRASYONU

İç savaşta filî olarak üçe bölünmüş durumdaki Suriye'de Esed rejiminin devrilmesi ve muhaliflerin Şam'ı ele geçirmesiyle Fırat nehrinin batısı ve

Devrim sonrası Trump yönetiminin Suriye'deki ABD askerlerine yönelik politikası 2019 gibi ani bir çekilmeden ziyade Suriye'de istikrarın sağlanması ve DEAŞ'la mücadelenin tamamlanması sonrası kademeli çekilme olarak şekillenmiştir.

Trump yönetiminin devrim sonrası Suriye politikasında iç savaş dönemine kıyasla kısa vadede belirgin bir yön değişikliği gözlemlense de ortaya çıkan kısmi kazanımlar ve diplomatik açılımların ötesinde kesin çözümlerin üretilmemesi ve gündemdeki başlıkların tamamen kapanmamış olması, ikili ilişkilerin daha ileri bir düzeye taşınmasını sınırlandırmaktadır.

büyük şehirler tamamen kontrol altına alınmışsa da Fırat'ın doğusundaki SDG/YPG varlığı önemli bir sorun olmayı sürdürmüştür. Trump her ne kadar birinci başkanlık döneminde 2019 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüşmesi sonrası ani bir kararla Suriye'den asker çekme kararı almış olsa da bu karar tam olarak uygulanmamış, Joe Biden başkanlığı döneminde de örgüte destek devam etmiştir.

Devrim sonrası Trump yönetiminin Suriye'deki ABD askerlerine yönelik politikası 2019 gibi ani bir çekilmeden ziyade Suriye'de istikrarın sağlanması ve DEAŞ'la mücadelenin tamamlanması sonrası kademeli çekilme olarak şekillenmiştir. Bu doğrultuda Şam yönetimi ile SDG arasındaki 10 Mart Mutabakatı'nın desteklenmesi, SDG'nin Şam'a entegre olmaya teşvik edilmesi ve Şam'ın DEAŞ'a karşı koalisyonla katılımı gibi adımlar ABD'nin SDG'ye olan desteğini kademeli olarak azaltarak iç savaşta kurduğu ilişkinin benzerini Şam'la kurmayı amaçladığını göstermektedir. ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı'nın (CENTCOM) yeni komutanı Brad Cooper'ın Şam'ı ziyaret etmesi de Şara yönetiminin terörle mücadele konusunda ABD ile iş birliğini artırmaya açık olduğunu göstermesi açısından değerlidir.

DEAŞ mensuplarının bulunduğu el-Hol benzeri kampların

Şam yönetimine devredilmesi yönünde adımların atılması, ABD'nin SDG'ye duyduğu operasyonel ihtiyacın azalmasına ve dolayısıyla Suriye'deki askerî varlığını kademeli biçimde azaltacağı bir zeminin ortaya çıkmasına yol açacaktır. Bu doğrultuda ABD, haziran ayında SDG/YPG işgalindeki bölgelerde bulunan 8 üssünden 5'ini boşaltmış ve ilerleyen süreçte nihai olarak üs sayısının 1'e düşürüleceğini açıklamıştır. Yine de SDG'nin askerî yapısını korumaktan taviz vermemesi ve petrol bölgelerini Şam'a devretmekten kaçınması sebebiyle entegrasyon sürecinde kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu noktada ABD'nin yeni politikası ve entegrasyonu destekleyici tüm açıklamalarına rağmen SDG'ye taviz vermesi ve uzlaşması konusunda yeterli baskıyı uygulamaması da dikkate değer bir durum olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

İSRAİL MESELESİ

Fırat'ın doğusundaki SDG/YPG işgali ve mart ayında eski rejim unsurlarının ayaklanma girişiminin yanı sıra yeni yönetimin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri de Süveyda'daki Dürzi unsurların ayaklanması olmuştur. Şehir çevresindeki Arap aşiretler ve Bedevilerle yaşanan asayiş olayları sonucu başlayan kriz, Dürzi dinî lider Hikmet el-Hicri'nin İsrail'den aldığı des-

tekle bölgede bir özerk bölge talep etmesine kadar tırmanmıştır. Bu noktada yeni yönetimi en çok zorlayan nokta ise İsrail'in Dürzilere verdiği destek olmuştur.

İsrail'in devrimden bugüne Suriye'de 1000'den fazla hava saldırısında bulunması ve 1974 anlaşmasıyla kurulan tampon bölgeyi işgal etmesi sebebiyle Suriye'nin güneyi büyük bir tehdit altına girmiştir. Hava saldırıları özellikle askerî noktaları hedef alarak yeni yönetimin kabiliyetlerini yok etmeyi amaçlamış, Dürzilere verilen destek ve karadan işgal ise Suriye'nin azınlıklar üzerinden etki alanlarına ayrılması ve hatta mümkünse bölünmesini amaçlayan politikanın yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Trump yönetiminin Suriye politikasıyla temelden çelişen bu yaklaşıma rağmen ABD'den İsrail politikalarına ve saldırılarına net bir itirazının olmaması büyük bir sorun doğurmaktadır. Trump yönetimi geçen bir yıl boyunca İsrail'le Suriye arasında ara buluculuk yaparak Suriye'yi İbrahim Anlaşmalarına dâhil etmeye çalışırken Şam yönetimi ise İsrail'in 8 Aralık öncesi sınırlara dönmesini şart koşarak 1974 anlaşması temelinde bir güvenlik anlaşması talep etmektedir.

Taraflar arasındaki büyük uçurum ve ABD'nin İsrail'e karşı pozisyon almaması sebebiyle bu konuda herhangi bir gelişme

yaşanmasa da önümüzdeki süreçte ABD'nin tarafları bir anlaşmaya teşvik etmeyi sürdüreceği söylenebilir. Richard Nixon'un 1974'te, Clinton'ın ise 1994'te Suriye'yi ziyaretlerinde ana gündemin İsrail ile Suriye arasında bir barış anlaşması olduğu düşünüldüğünde yeni dönemde de ABD'nin Suriye'den benzer bir beklentide olacağını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Trump yönetiminin devrim sonrası Suriye politikasında iç savaş dönemine kıyasla kısa vadede belirgin bir yön değişikliği gözlemlense de ortaya çıkan kısmi kazanımlar ve diplomatik açılımların ötesinde kesin çözümlerin üretilmemesi ve gündemdeki başlıkların tamamen kapanmamış olması, ikili ilişkilerin daha ileri bir düzeye taşınmasını sınırlandırmaktadır. SDG'nin entegrasyonu, İsrail'le yürütülen müzakereler ve Sezar yaptırımlarının kaldırılması ABD'nin Suriye'ye yönelik ana gündem maddeleri arasında yer almakla birlikte Vaşington'un bu konularda Türkiye, Körfez ülkeleri ve İsrail gibi bölgesel aktörlerin talepleri arasında nasıl bir önceliklendirme yapacağı kritik bir belirleyici olacaktır. Tarafların bazı konularda birbirleriyle çelişen talepleri dolayısıyla ABD'nin vereceği kararlar yalnızca Suriye değil Ortadoğu'da Trump yönetiminin oluşturmaya çalıştığı bölgesel düzenin geleceğini de doğrudan etkileyecektir. ■

DEVİRİMİN BİRİNCİ YILI: YENİ SURİYE'NİN DİPLOMATİK TEMASLARI

8 Aralık 2024'te gerçekleşen devrimin ardından geçen bir yılın sonunda yeni Suriye yönetimi, uluslararası meşruiyetini büyük ölçüde tesis etmiş durumdadır. Bu süreçte kurulan diplomatik temaslar, Suriye'nin gerek bölgesel düzeyde gerekse küresel ölçekte meşru bir muhatap olarak kabul edildiğini göstermektedir.

SURİYE CUMHURBAŞKANI AHMED ŞARA'NIN YURT DIŞI ZİYARETLERİ

- > ABD
- > Azerbaycan
- > Bahreyn
- > Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)
- > Brezilya
- > Fransa
- > Katar
- > Kuveyt
- > Mısır
- > Rusya
- > Suudi Arabistan
- > Türkiye
- > Ürdün

ŞARA'NIN DEVLET BAŞKANI VE BAŞBAKAN DÜZEYİNDEKİ TEMASLARI

- > ABD
- > Azerbaycan
- > Bahreyn
- > BAE
- > Brezilya
- > Çekya
- > Filistin
- > Finlandiya
- > Fransa
- > Hollanda
- > Irak
- > İspanya
- > İtalya
- > Katar
- > Kosova
- > Kuveyt
- > Letonya
- > Libya
- > Lübnan
- > Mısır
- > Norveç
- > Rusya
- > Suudi Arabistan
- > Türkiye
- > Ukrayna
- > Ürdün
- > Yemen
- > Yunanistan

SURİYE DIŞIŞLARI BAKANI HASAN ESAD ŞEYBANI'NİN YURT DIŞI ZİYARETLERİ

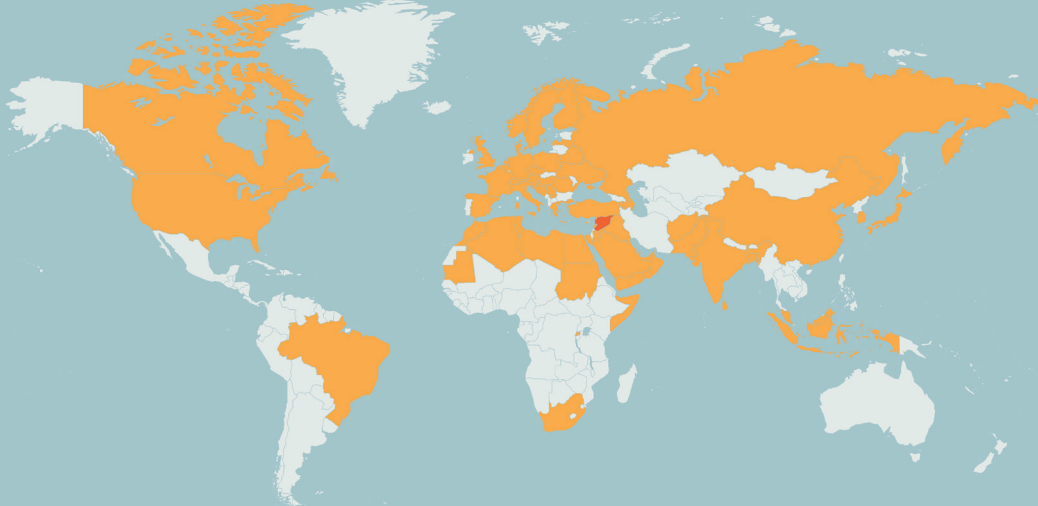
- > ABD
- > Almanya
- > Azerbaycan
- > BAE

- > Bahreyn
- > Belçika
- > Brezilya
- > Çin

- > Fransa
- > Hollanda
- > Irak
- > İngiltere
- > İsviçre
- > İtalya
- > Katar
- > Kuveyt
- > Lübnan
- > Mısır

- > Norveç
- > Rusya
- > Suudi Arabistan
- > Türkiye
- > Umman
- > Ürdün
- > Yunanistan

SURİYE'YLE DİPLOMATİK TEMAS KURAN ÜLKELER

- > Afganistan
- > Almanya
- > Amerika Birleşik Devletleri (ABD)
- > Avusturya
- > Azerbaycan
- > Bahreyn
- > Bangladeş
- > Belarus
- > Belçika
- > Birleşik Arap Emirlikleri

- > Bosna Hersek
- > Brezilya
- > Cezayir
- > Çekya
- > Çin
- > Danimarka
- > Endonezya
- > Ermenistan
- > Fas
- > Filistin
- > Finlandiya
- > Fransa

- > Güney Afrika
- > Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
- > Güney Kore
- > Hırvatistan
- > Hindistan
- > Hollanda
- > Irak
- > İngiltere
- > İspanya
- > İsveç
- > İsviçre

- > İtalya
- > Japonya
- > Kanada
- > Katar
- > Kosova
- > Kuveyt
- > Letonya
- > Libya
- > Lübnan
- > Macaristan
- > Malezya
- > Mısır

- > Moritanya
- > Norveç
- > Pakistan
- > Polonya
- > Romanya
- > Ruanda
- > Rusya
- > Sırbistan
- > Singapur
- > Slovenya
- > Somali
- > Sri Lanka

- > Sudan
- > Suudi Arabistan
- > Tunus
- > Türkiye
- > Ukrayna
- > Umman
- > Ürdün
- > Yemen
- > Yunanistan

DEVİRİMİN BİRİNCİ YILINDA KÖRFEZ ÜLKELERİNİN SURIYE POLİTİKASI

Gökhan Erel

Dr., ORSAM Körfez Çalışmaları Koordinatörü

Suriye'de Esed rejimine karşı uzun dönemli mücadelenin ardından 8 Aralık 2024'te başarıya ulaşan devrim, Suriye'nin iç siyasi dinamiklerini dönüştürdüğü kadar Ortadoğu siyasi sistemi açısından da yeni bir döneme girildiğini gösterdi. Ahmed Şara'nın cumhurbaşkanlığıyla başlayan süreç, Körfez ülkelerinin uzun yıllardır mesafeli, ihtiyatlı ve çoğu zaman güvenlik merkezli sürdürdükleri Suriye politikasını yeniden değerlendirmelerini beraberinde getirdi. Çünkü devrim öncesinde Suriye yalnızca bir iç savaş alanı olmanın da ötesinde Körfez ülkeleri açısından Captagon başta olmak üzere uyuşturucu ticaretinin beslendiği, İran bağlantılı milis grupların nüfuz

kazandığı, radikal örgütlerin yeniden organize olabildiği ve savaş ekonomisinin Körfez içi istikrarsızlıklara kapı araladığı bir coğrafyayı temsil etmekteydi. Bu nedenle Körfez başkentlerinin Suriye'ye yönelik politik tercihleri, risk yönetimi ve mesafenin korunması esasına dayanıyordu. Ancak devrim sonrası ortaya çıkan yeni siyasal düzen, Körfez'in bu yaklaşımını tersine çeviren bir istikrar ve dönüşüm çerçevesi içerisinde Körfez'e pragmatik bir politika benimseme fırsatını verdi.

Şara yönetiminin hızlı biçimde konsolide olması ve devlet kurumlarının yeniden işler hâle gelmeye başlaması, Körfez ülkelerinin

Körfez başkentleri Suriye'yi artık içe kapanmış ve kronik kriz üreten bir ülke olarak değerlendirmeyi bıraktı; doğru yatırımlar ve sürdürülebilir güvenlik düzenlemeleriyle bölgesel dengeleri iyileştirebilecek bir ortak olarak değerlendirmeye başladı.

Suriye'ye bakışını değiştirerek ülkeyi bölgesel entegrasyon ve kalkınma projelerinin önemli bir halkası olarak görmelerine zemin hazırlamıştır. Körfez başkentleri Suriye'yi artık içe kapanmış ve kronik kriz üreten bir ülke olarak değerlendirmeyi bıraktı; doğru yatırımlar ve sürdürülebilir güvenlik düzenlemeleriyle bölgesel dengeleri iyileştirebilecek bir ortak olarak değerlendirmeye başladı. Bu nedenle devrimin birinci yılında, Körfez ülkelerinin Şam ile diplomatik temaslarını hızlandırdığı, büyük ölçekli projeleri hayata geçirdiği ve Suriye ekonomisinin yeniden yapılandırılmasına destek olmaya başladığı görülmektedir. Bu eğilim, Körfez'in Suriye politikasında güvenlik risklerinin yönetilmesinden kalkınma odaklı bir vizyona doğru kayıldığına da habercisidir.

SUUDİ ARABİSTAN

Suudi Arabistan'ın devrim sonrası Suriye politikasının merkezinde, rejim değişikliğinin Körfez güvenlik mimarisi açısından yarattığı fırsatı değerlendirme isteği bulunmaktadır. Riyad, Suriye'de istikrarın sağlanmasını bölgesel güvenliğin bir şartı olarak değerlendirmekte ve aynı zamanda Ortadoğu'nun ekonomik dönüşümüne entegre edilebilecek bir süreç olarak görmektedir. Bu nedenle siyasi geçişten sonra Körfez'de Şam ile en hızlı ve kapsamlı angajmanı

Suudi Arabistan'ın gerçekleştirdiği ifade edilebilir.

24 Temmuz 2025'te Şam'da düzenlenen Suriye-Suudi Yatırım Forumu'nda toplam değeri 6,4 milyar dolar olan 47 yatırım anlaşmasının imzalanması, Riyad'ın Suriye politikasındaki yeni yaklaşımını en açık biçimde yansıttı. Bu yatırımlar; altyapıdan gayrimenkule, turizmden enerjiye, sağlıktan dijital dönüşüme kadar geniş bir alanı kapsamakta olup ülke genelinde 50 bin doğrudan ve 150 bin dolaylı istihdam yaratmayı hedeflemektedir. Suudi Arabistan böylece Suriye'nin ekonomik rehabilitasyonunu hızlandırmayı, savaşla zarar görmüş üretim ağlarını yeniden devreye sokmayı ve devlet kapasitesinin güçlendirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Riyad'ın ekonomik angajmanı fiziki yatırım projeleriyle sınırlı kalmadı. Northern Region Cement şirketinin Suriye'de beyaz çimento üretmek üzere inşa edeceği tesis, Şam'ın merkezinde 32 katlı al-Jawhara Kulesi'nin yapılması ve ulusal veri merkezi kurulumunu içeren dijital altyapı anlaşması, Suudi Arabistan'ın Suriye'yi hem sanayi hem de teknoloji alanında desteklemeye yöneldiğini göstermektedir. Bu projeler, Suriye'nin savaş sonrası dönemde üretim kapasitesini artırmayı, şehirlerini dönüştürmeyi ve devletin

dijitalleşme altyapısını güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Riyad'ın mali ve diplomatik destek girişimleri de geçiş döneminin kırılma noktasını azaltmada önemli bir rol oynadı. Suudi Arabistan'ın Katar ile birlikte Suriye'nin Dünya Bankası borcunu tamamen ödemesi ve kamu çalışanlarının maaşlarının bir bölümü için geçici destek sağlaması, yeni yönetimin mali istikrarını artıran önemli bir adım olarak değerlendirildi. Riyad, devrim sonrasında yaşanan kurumsal çöküşün önüne geçmenin siyasi istikrarın en kritik unsuru olduğunu değerlendirerek bu adımları attı. Bu doğrultuda Suudi Arabistan, Suriye'nin yeniden yapılanma sürecinde ekonomik ağırlığı ve bölgesel etkisi en yüksek aktörlerden biri hâline geldi.

KATAR

Katar'ın Suriye politikası, devrim sonrası dönemde hızla şekillenen yeni siyasal düzene erken ve görünür bir destek vermeye dayandı. Doha, Şara yönetimini hem siyasi açıdan meşru bir aktör olarak kabul etti hem de ekonomik olarak desteklemenin geçiş sürecinin sürdürülebilirliği açısından kritik olduğunu değerlendirdi. Bu nedenle Katar, devrim sonrası Suriye ile en kapsamlı ekonomik projeleri geliştiren ülkelerden biri oldu.

Katar merkezli UCC Holding'in öncülük ettiği Şam Uluslararası Havalimanı'nın yeniden inşası projesi, 4 milyar doları aşan değeriyle Suriye'nin yeniden yapılanmasındaki en büyük girişimlerden biri hâline geldi. Bu proje yalnızca havalimanını modernleştirmeyi değil, Suriye'nin dış dünyayla bağlantılarını güçlendirmeyi ve ticaret ile turizm potansiyelini artırmayı hedeflemektedir. Proje tamamlandığında havalimanının yıllık yolcu kapasitesinin 31 milyona çıkacak olması, Doha'nın Suriye'yi

bölgesel hava trafiğinin önemli merkezlerinden biri hâline getirmeyi planladığını göstermektedir.

Katar'ın enerji yatırımları da Suriye'nin toparlanma sürecine doğrudan etki etmektedir. Türkiye, Katar ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) menşeli şirketlerden oluşan konsorsiyumun imzaladığı 7 milyar dolarlık enerji anlaşması, Suriye'de elektrik üretim kapasitesinin artırılmasını ve enerji altyapısının modernizasyonunu amaçlamaktadır. Bu proje hem savaşla yıpranan enerji altyapısının yeniden inşasına katkı sağlamakta hem de ülkenin ekonomik canlılığını artırmayı planlamaktadır.

Doha ayrıca geçiş döneminin mali risklerini azaltmak amacıyla kamu çalışanlarının maaşlarının üç ay boyunca ödenmesini üstlendi. Suriye'nin Dünya Bankası borcunun kapatılmasına Riyad ile birlikte verdiği katkı ise yeni yönetimin mali açıdan nefes almasına yardımcı oldu. Katar böylece Suriye'de devlet kapasitesinin güçlenmesine doğrudan katkı sunan aktörlerden biri hâline geldi. Bu yaklaşım, Doha'nın siyasi angajman kurmakla kalmayıp ekonomik istikrarı önceleyen bir strateji izlediğini göstermektedir.

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Suriye politikasında belirleyici olan temel unsur, yeniden yapılanma sürecinin sunduğu ekonomik fırsatların ülkenin bölgesel jeoekonomi stratejisine entegre edilmesidir. Abu Dabi, Suriye'deki istikrarı Doğu Akdeniz ticaret ağlarının genişletilmesi ve bölgesel ekonomik hareketliliğin artırılması açısından kritik bir zemin olarak görmektedir. Bu doğrultuda BAE, devrim sonrasındaki dönemde Suriye'de özellikle altyapı projelerine ağırlık verdi.

Türkiye sahadaki askerî ve insani tecrübesini Körfez'in finansal kapasitesiyle birleştirerek Suriye için tamamlayıcı bir ortaklık modeli oluşturmaktadır. Bu model, Suriye'nin istikrarının bölgesel entegrasyonla güçlendirilebileceği düşüncesine dayanmaktadır.

Dubai merkezli liman ve kargo lojistiği firması DP World'ün Tartus Limanı'nı modernize etmek için imzaladığı 800 milyon dolarlık anlaşma, BAE'nin bu yaklaşımının dikkat çekici bir örneğidir. Limanın geliştirilmesi, Suriye'nin bölgesel ihracat kapasitesinin artırılmasını ve ülkenin dış ticaret açısından yeniden görünür hâle gelmesini amaçlamaktadır. Tartus'un bölgesel lojistik zincirine yeniden entegre edilmesi ise Suriye ekonomisinin canlanmasına doğrudan katkı sağlayacaktır.

BAE'nin en dikkat çekici projelerinden biri ise Şam Metro Projesi oldu. 40 yıl aradan sonra metro çalışmalarının yeniden başlatılması için yaklaşık 1,3 milyar dolarlık finansman sağlanması, Abu Dabi'nin kentsel dönüşüm odaklı yaklaşımının bir yansımasıydı. Günlük 840 bin yolcu kapasitesi hedeflenen bu proje, sadece ulaşımı modernize etmeyi değil, istihdam yaratmayı, yerel iş gücünü eğitmeyi ve Suriye'nin büyük şehirlerinde yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. BAE bu stratejiyle Suriye'nin ekonomik toparlanmasına yapısal bir katkı sunarken ülkeyi bölgesel tedarik ve ulaşım ağlarına yeniden bağlamayı amaçlamaktadır.

KÖRFEZ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Devrim sonrası Suriye, Körfez-Türkiye ilişkilerinde yeni bir

iş birliği alanı yarattı. Ankara, Suriye'deki geçiş sürecini askerî ve güvenlik perspektifinin ötesinde bölgesel enerji entegrasyonu ve ekonomik iş birliği açısından da bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, Körfez ülkelerinin Suriye'ye yönelik yatırım stratejileriyle uyumlu bir zemin yarattı.

Türkiye, Katar ve Azerbaycan iş birliğiyle Suriye'ye doğal gaz taşımak için anlaşmaya varılması, bölgesel enerji entegrasyonunun en somut örneği oldu. Kilis'ten Halep'e uzanan bu hat, 2 Ağustos 2025 tarihinde açıldı ve Halep Elektrik Santrali'nin üretim kapasitesini artırmaya katkı sağladı. Söz konusu hat Suriye'nin enerji altyapısının yeniden işler hale gelmesine yardımcı oldu. Bu proje, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden yapılanmasında enerji güvenliğini destekleyen stratejik bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Türk şirketlerinin Katar merkezli konsorsiyumlarla birlikte Şam Havalimanı'nın yeniden inşasında yer alması, Ankara'nın Suriye'de siyasi bir aktör olmanın da ötesinde ekonomik bir ortak olarak da etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye sahadaki askerî ve insani tecrübesini Körfez'in finansal kapasitesiyle birleştirerek Suriye için tamamlayıcı bir ortaklık modeli oluşturmaktadır. Bu model, Suriye'nin istikrarının bölgesel entegras-

yonla güçlendirilebileceği düşüncesine dayanmaktadır.

SONUÇ

Suriye'de devrimin birinci yılında ortaya çıkan tablo, Körfez ülkelerinin Suriye politikasında paradigmatik bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Körfez başkentleri açısından Suriye, artık istikrarsızlık üreten bir güvenlik sorunu olmanın ötesine geçerek ekonomik entegrasyon, bölgesel kalkınma ve diplomatik iş birliği projelerinin merkezine yerleştirilen bir aktör hâline geldi.

Saudi Arabistan'ın geniş ölçekli yatırım programları, Katar'ın enerji ve finans desteği, BAE'nin altyapı projeleri ve Türkiye ile geliştirilen bölgesel ortaklıklar, Şara yönetiminin siyasi meşruiyetini güçlendiren kapsamlı bir çerçeve oluşturdu. Bu çerçevede Suriye'nin istikrarı sadece Suriye'nin geleceği için olmaktan ziyade Körfez'in ve genel olarak bölgenin istikrarı için belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Suriye artık Körfez'in risk yönetimi dosyası olarak okunmamakta, bölgesel düzenin yeniden yapılanmasında stratejik bir ortak olarak konumlanmaktadır. ■

SURİYE'DE DEVRİMİN BİRİNCİ YILINDA RUSYA VE ÇİN: GÜÇ KAYBI VE YENİ DENGE ARAYIŞI

Murat Öztuna
ORSAM Başkan Danışmanı

Suriye'de Baas rejiminin çöküşünün üzerinden geçen bir yılın ardından ortaya çıkan tablonun kavramsal olarak nasıl tanımlanacağı sorusu hâlen belirsizliğini korumaktadır. Pratik anlamda ise Suriye'deki rejim değişimi yalnızca bir iç iktidar dönüşümünden ibaret olmaktan ziyade aynı zamanda büyük güç rekabetinin Ortadoğu'daki sonuçlarını somut biçimde açığa çıkaran kırılma noktalarından birini temsil etmektedir. Suriye, büyük güçlerin Ortadoğu'da nüfuz üretme kapasitesinin sınırlarının görünür hâle geldiği kritik bir test alanına dönüşmüştür. Bu dönüşümden en çok etkilenen büyük aktörler ise son on yılda Suriye'nin en güçlü iki destekçisi

olan Rusya ve Çin olarak öne çıkmaktadır.

Suriye krizinin son on yılı incelendiğinde Rusya ve Çin'in gerek sahada gerekse diplomasi masasında farklı ama birbirlerini tamamlayıcı roller üstlendikleri gözlemlenebilir. Rusya, askerî angajman üzerinden Esed rejiminin ayakta kalmasını sağlayan koruyucu bir aktör olarak öne çıkarken Çin müdahalesizlik ilkesi gereği rejime diplomatik destek sunmuş ve Suriye'yi yeniden inşa ve altyapı projelerinin potansiyel alanlarından biri olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan Suriye, her iki büyük güç açısından da küresel diplomasi ve küresel güç ilişkilerinde Batı müdahaleciliğine karşı

Rejimi ayakta tutmaya yönelik yıllarca süren askerî, diplomatik ve ekonomik desteğe rağmen Suriye'deki devlet yapısının dağılması, Rusya'nın bölgesel koruyucu güç iddiasını zayıflattırken Çin'in istikrar merkezli yatırım ve nüfuz üretme modelinin sınırlarını ortaya koymuştur.

devletlerin egemenliğinin korunması söyleminin somut test alanlarından biri hâline dönüşmüştür. Ancak Esed rejiminin çökmesi, bu anlatının sahadaki mevcudiyetini büyük oranda ortadan kaldırmıştır.

Rejimi ayakta tutmaya yönelik yıllarca süren askerî, diplomatik ve ekonomik desteğe rağmen Suriye'deki devlet yapısının dağılması, Rusya'nın bölgesel koruyucu güç iddiasını zayıflattırken Çin'in istikrar merkezli yatırım ve nüfuz üretme modelinin sınırlarını ortaya koymuştur. Böylece Suriye; Çin ve Rusya açısından küresel güç rekabetinde örnek bir zafer sahası olmaktan çıkarak her iki ülkenin de Ortadoğu'daki nüfuz üretme kapasitelerinin sınırlarını ve kısıtlarının açığa çıktığı bir örnek vaka hâline gelmiştir. O hâlde Suriye'de rejimin düşüşünü takip eden ilk yıl boyunca Çin ve Rusya'nın bölgeye yönelik politika tercihlerini karşılaştırmalı biçimde incelemek ve mevcut dönüşümün her iki büyük gücün Ortadoğu'daki güç projeksiyonu, güvenilir müttefik imajı ve bölgesel düzen kurma iddiaları üzerindeki etkilerini çözümlenmeye çalışmak, çok kutuplu bir düzene evrildiği iddia edilen uluslararası sistemde büyük güçlerin etki sınırlarını ölçümleyebilmek adına anlamlı olacaktır.

RUSYA'NIN STRATEJİK GERİLEMESİ

Birinci yıl itibarıyla ortaya çıkan tablo, Rusya açısından ciddi bir stratejik gerilemeye işaret etmektedir. Moskova'nın Esed rejimine verdiği askerî garantilerin başarısızlığı, Rusya'nın müttefik koruma kapasitesi ve bölgesel güvenilirlik iddialarını zayıflatmıştır. Somut düzlemde ise Rusya'nın Tartus ve Hmeymim üsleri üzerinden tesis ettiği Doğu Akdeniz'deki askerî ve stratejik ağırlığı zayıflamış; buna paralel olarak NATO'nun güney kanadını baskılama kapasitesi de belirgin biçimde azalmıştır. Rusya'nın ayrıca Türkiye, İran ve bölge ülkeleri arasındaki arabuluculuk rolü ile Suriye ve İsrail arasındaki koordine edici işlevi de fiilen büyük yara almıştır. Bu gelişmeler, Rusya'nın Ortadoğu'daki askerî ve siyasi nüfuzunu daraltırken küresel düzeyde büyük güç imajına da ciddi bir darbe vermiştir.

Esed rejiminin çöküşünden sonra Rusya, Suriye'deki varlığını tamamen terk etmemeye ve askerî üsleri ile Doğu Akdeniz'deki stratejik erişimini muhafaza etmeye odaklanmıştır. Buna rağmen Rusya, sahadaki askerî varlığını ciddi biçimde azaltmak ve geniş çaplı operasyonel faaliyetlerden çekilerek Tartus ve Hmeymim üsleri çevresinde koruma ağırlıklı sınırlı

bir varlık tesis etmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın Esed sonrası yeni denklemde düzen kurmaktan ziyade Ortadoğu'dan tamamen silinmediğini göstermeyi ve askerî varlığının sembolik de olsa devamını sağlamayı amaçladığı söylenebilir. Rusya, fiilî kontrol veya güvenlik üretimi kapasitesini büyük ölçüde yitirirken sahadaki inisiyatif ABD, Türkiye ve bölgesel aktörlerin eline geçmiştir. Rusya askerî geri çekilmenin yarattığı boşluğu, diplomatik aktivizmle telafi etmeye çalışmaktadır. BM'de Esed rejiminin meşruiyetine dayalı söylemini, Suriye devletinin toprak bütünlüğü ve istikrarının korunması gibi devlet merkezli söylemlerle değiştirmiştir. Böylece kişisel rejim savunusuna dayalı söylemden uzaklaşarak kriz sonrası dönemin muhtemel ara bulucusu olarak konumlanmaya çalışmaktadır. Körfez ülkeleri, İran ve bölgesel aktörlerle yapılan temaslarda bu masa başı aktörlüğünü sürdürme çabasının parçaları olarak okunabilir. Dolayısıyla Rusya'nın yeni Suriye'nin şekillendiği bu bir yıllık süreçte artık rejimin güvenliğini sağlamak yerine bölgesel nüfuzunu muhafaza etme ve yeni yönetimle pazarlık yapma çizgisine yöneldiği söylenebilir. Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın ekim ayında Moskova'ya yaptığı ziyaret kapsamında Kremlin'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile görüşmesi, yeni Suriye

yönetiminin Rusya tarafından en üst düzeyde tanındığını ve taraflar arasında söz konusu pazarlık zemininin oluştuğunu açık biçimde göstermektedir.

ÇİN'İN YAPISAL KAYIPLARI VE STRATEJİK BEKLEME POZİSYONU

Çin açısından kaybın daha dolaylı ancak yapısal öğeler içerdiği söylenebilir. Çin, Suriye örneğinde askerî maliyet taşımamış olsa da kriz sonrası oluşan parçalı siyasal yapı ve güvenlik boşluğu Çin'in istikrar merkezli ekonomik nüfuz üretme modelini işlevsiz kılmıştır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin Irak-Suriye-Akdeniz hattı filen askıya alınırken merkezî otoritenin tam olarak kurulamamış oluşu Çin şirketlerinin uzun vadeli yatırımlarını uygulanamaz hâle getirmiştir. Dahası Suriye'nin kriz sonrası güvenlik ortamı Çin için Uygur bağlantılı tehditlerin potansiyel geri yayılımını gündemde tutmaya devam etmektedir.

Suriye'de herhangi bir askerî varlık tesis etmeyen ve sınıır ötesi bir güvenlik misyonu üstlenmekten imtina eden Çin'in güvenlik söylemi, esas itibarıyla radikal örgütlerin Orta Asya'ya ve Çin'in Sincan bölgesine sızma ihtimaline odaklanarak şekillenmiştir. Bu açıdan Suriye, Çin için bir jeopolitik nüfuz alanı olmaktan ziyade iç ulusal güvenliği

Rusya'nın yeni Suriye'nin şekillendiği bu bir yıllık süreçte artık rejimin güvenliğini sağlamak yerine bölgesel nüfuzunu muhafaza etme ve yeni yönetimle pazarlık yapma çizgisine yöneldiği söylenebilir.

Esed rejiminin çöküşünün ardından oluşan geçici yönetime temkinli yaklaşan Çin, bu dönemde aceleci bir yakınlaşma stratejisi izlememiş; yeni döneme ilişkin söylemini ise BM çerçevesinde istikrarın tesis edilmesini ve insani yardımların kesintisiz sürdürülmesi vurgusuyla sınırlı tutmuştur.

İlgilendiren potansiyel bir risk kaynağı olarak çerçevelenmiştir. Çinli yetkililerin resmî açıklamalarında insani yardım ve terörle mücadele kavramları öne çıkarırken sahaya yönelik herhangi bir askerî angajman gündeme getirilmemiştir. Uygur savaşçılar meselesi Çin açısından her ne kadar ulusal güvenlik tehdidi olarak yeni Suriye ile ilişkilerinde merkezi bir konu gibi görünse de Esed rejiminin çöküşü Çin için daha çok bölgesel risk hesaplarının yeniden kalibre edilmesini gerektiren jeoekonomik bir belirsizlik anlamı taşımaktadır. Rejim sonrası ilk yıl boyunca Çin'in temel refleksi; siyaseten taraf seçme veya yeniden inşa sürecine hızla angaje olma gibi adımlardan bilinçli biçimde uzak durarak Suriye dosyasını beklemeye alınmış bir kriz alanı olarak değerlendirmek olmuştur. Bu tercih Çin dış politikasının yüksek güvenlik riski olan coğrafyalarda jeopolitik risklerden kaçınma ilkesi ile uyumlu görünmektedir.

Esed rejiminin çöküşünün ardından oluşan geçici yönetime temkinli yaklaşan Çin, bu dönemde aceleci bir yakınlaşma stratejisi izlememiş; yeni döneme ilişkin söylemini ise BM çerçevesinde istikrarın tesis edilmesini ve insani yardımların kesintisiz sürdürülmesi vurgusuyla sınırlı tutmuştur. Bu tutum Çin'in Suriye gibi yüksek riskli bir

sahada siyasi pozisyon üstlenmek yerine bütün taraflarla iletişim kanallarını açık tutarak sürecin olgunlaşmasını beklemeyi tercih ettiğini göstermektedir. Çin'in bu temkinli çizgisi ekonomik boyutta daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Rejim sonrası beklentilerin aksine Çin şirketleri Suriye'nin yeniden imar sürecine erken aşamada girmemişlerdir. Altyapı projeleri ve liman anlaşmaları askıya alınırken Çin, yatırımlarını Irak, Ürdün ve Doğu Akdeniz üzerinden geçen alternatif ticaret koridorlarına yönlendirmiş ve Mısır ile ikili ekonomik ilişkilerini arttırmıştır. Çin'in bu ihtiyatlı tercihi güvenlik belirsizliği, ABD yaptırımlarının yarattığı hukuki ve finansal riskler ile yeni siyasi yapıların istikrara kavuşmamış olması gibi çeşitli sebeplerle açıklanabilir. Dolayısıyla Çin açısından Suriye, kısa vadede ekonomik fırsat alanı olmaktan çok, riskleri yönetmesi gereken yatırım dışı bir saha olarak değerlendirilmiştir.

Esed sonrası ilk yılın sonunda ortaya çıkan tabloda ise Çin, hiçbir askerî veya siyasi maliyet üstlenmemiş, ABD ve Batı yaptırımlarına takılabilecek ticari risklerden kaçınmış, bölgesel projelerini daha güvenli güzergâhlara yönlendirerek Kuşak ve Yol Girişimi'nde esneklik sağlamış, aynı zamanda diplomatik kanalları kapatmayarak

gelecekteki olası angajman için manevra alanını korumuştur. Bu bir yıllık sürecin sonuna yaklaşılırken uluslararası kamuoyunun yeni Suriye yönetimi ile geliştirdiği ilişkiler, yaptırımların Batılı ülkelerce kademeli olarak kaldırılması ve oluşan göreceli istikrar ortamı Çin'in Suriye ile ilişkilerini yeniden tesis etmesi için yeterli fırsatı ortaya çıkarmıştır. Suriye Dışişleri Bakanı Hasan Esad Şeybani'nin kasım ayında Çin'e yaptığı ziyaret ikili ilişkilerin yeniden kurulması konusunda fikir birliğine varıldığını ve Çin'in Suriye'nin yeniden inşası sürecine katkıda bulunma isteğini ortaya koymuştur. Buna ek olarak Çin, Esad rejiminin düşmesinin ardından Lübnan'a taşıdığı Şam Büyükelçiliğini 2026 yılında tekrar açacağını belirtmiştir. Sonuç olarak devrimin ardından geçen bir yıllık süreçte Çin, Suriye'de kayda değer bir nüfuz artışı gösterememiş ve herhangi bir güç projeksiyonu ortaya koyamamıştır.

SONUÇ

Esad rejiminin çöküşünden sonraki bir yıllık süreç, Rusya ve Çin'in Ortadoğu'daki güç projeksiyonlarının yapısal sınırlarını açık biçimde ortaya koymuştur. Suriye, her iki ülke için de farklı içeriklerde ama eş zamanlı birer kırılma noktası üretmiştir. Moskova açısından Suriye, yeniden şekillenen dinamik küresel düzende Ortadoğu kartının gö-

receli kaybı anlamına gelirken Çin için Ortadoğu'da güvenlik üretme kapasitesinin sınırlarını görünür kılmıştır.

Rusya'nın on yıla yakın süredir Suriye üzerinden inşa ettiği askerî güç projeksiyonunun çökmesi, Tartus ve Hmeymim üslerini muhafaza etmesine rağmen sahadaki etkinliğini büyük ölçüde kaybetmesi, Rusya'yı Suriye'de doğrudan kaybeden aktör konumuna getirmektedir. Dolayısıyla Moskova açısından bu bir yıllık süreç yalnızca bölgesel değil aynı zamanda küresel düzeyde de bir imaj sorunu yaratmıştır. Rusya'nın müttefik rejimleri koruyabilen güvenlik sağlayıcı aktör iddiası zedelenirken Suriye, Rusya'nın büyük güç statüsünü tahkim eden bir alan olmaktan çıkarak prestij kaybını yönetmeye çalıştığı bir savunma alanına dönüşmüştür. Bu da Rusya'nın bölgesel anlamda Ortadoğu'daki caydırıcılığını sembolik düzeye geriletmiştir.

Çin ise Suriye'de dolaylı kaybeden aktör olarak konumlanmaktadır. Çin, sahaya doğrudan askerî olarak girmediği için maddi kayıptan kaçınmış olsa da uzun süredir savunduğu istikrar yoluyla kalkınma modelinin sınırlılıkları bu süreçte daha görünür hâle gelmiştir. Suriye krizi, Çin'in tek başına bölgesel güvenlik üretmediğini ve askerî kapasite kullanmadan istikrar tesis edemediğini net biçim-

Bir yıllık sürecin sonuna yaklaşılırken uluslararası kamuoyunun yeni Suriye yönetimi ile geliştirdiği ilişkiler, yaptırımların Batılı ülkelerce kademeli olarak kaldırılması ve oluşan göreceli istikrar ortamı Çin'in Suriye ile ilişkilerini yeniden tesis etmesi için yeterli fırsatı ortaya çıkarmıştır.

de ortaya koymuştur. ABD ve Türkiye gibi fiili güvenlik sağlayıcı güçler olmaksızın sahada güvenli alan oluşmaması, Çin'in Ortadoğu'daki etkisini sadece ekonomi ve diplomasiye indirirken Çin'in politik nüfuzunun, güvenlik üretme kapasitesiyle desteklenmediğinde kırılğan kaldığını ortaya koymuştur.

Esed sonrası ilk yıl, Suriye'nin Rusya ve Çin açısından ortak bir gerçeği görünür kıldığını göstermektedir. Rusya askerî kapasiteyle her ne kadar alan tutabiliyorsa da bunu sürdürülebilir bir zafer anlatısına dönüştüremektedir. Çin ise ekonomik kapasiteyle nüfuz

inşa edebiliyor olsa da sahada güvenliği tek başına kuramamaktadır. Dolayısıyla Suriye devriminin ardından geçen bir yıl, Rusya için sahanın kaybını, Çin için ise sahanın sınırlarını simgelemektedir. Sonuç olarak Esed sonrasında geçen bir yıllık süreçte Suriye, büyük güçlerin Ortadoğu'daki rollerinin yeniden tanımlandığı bir saha olmuştur. Rusya için Suriye artık kazanım sahası değil itibar yönetiminin zorunlu cephesi hâline dönüşmüştür. Çin için ise Suriye, küresel güç olma hedefinin güvenlik mimarisi olmadan eksik kaldığını gösteren kritik bir uyarı alanı olarak ortaya çıkmıştır. ■

SURİYE'DE DEVRİM SONRASI EKONOMİK DURUM: İLK YILIN BİLANÇOSU

Buğra Sarı

Doç. Dr., Mersin Üniversitesi

Suriye'de devrimin ilk yılı temkinli bir ekonomik toparlanma dönemine işaret ederken uzun yıllara yayılan savaş, ekonomik çöküş ve ülkenin fiilen parçalanmış yapısının bıraktığı ağır miras, bu sürecin hem hızını hem de yönünü önemli ölçüde şekillendirmiştir. Aralık 2024'te rejimin devrilmesi, ülkede siyasal ve ekonomik dönüşüm beklentilerini artırmış ancak bu fırsat penceresi, sahadaki karmaşık siyasi, toplumsal ve kurumsal dinamiklerle iç içe geçerek oldukça kırılgan bir iyileşme sürecinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni yönetimin ekonomik performansına ilişkin bir yıllık değerlendirme, sınırlı ancak kayda değer kazanımlar elde edil-

diğini; buna karşın bu kazanımların, iç savaşın yarattığı kalıcı tahribat ve yeniden yapılanma sürecinin olağanüstü ölçeği nedeniyle ciddi biçimde kısıtlandığını ortaya koymaktadır.

MAKROEKONOMİK İSTİKRAR VE KURUMSAL GÜVEN İNŞASI

Yeni yönetimin en görünür başlangıç başarılarından biri, makroekonomik istikrarı yeniden tesis etme yönündeki kararlı adımlar olmuştur. Yönetim görevi devraldığında Suriye, hızla tırmanan enflasyon, değer kaybı yaşayan ulusal para birimi ve yaygın likidite darboğazlarıyla karşı karşıyaydı. Döviz kuru rejiminin 2025'in

2011'den bu yana ilk kez IMF ve Dünya Bankası ile istikrar programları, borç yapılandırması ve teknik destek üzerine ön görüşmeler yapılması, uluslararası finans kuruluşlarıyla ilişkilerin yeniden tesis edilmesi bakımından kritik bir kırılma noktası olmuştur.

başında sadeleştirilerek Suriye lirasının yaklaşık 11.000 ABD doları seviyesinde sabitlenmesi, yıllarca süren şeffaflıktan uzak para politikalarından önemli bir kopuşu temsil etmiştir. Bu adım, kara borsadaki 20.000 SYP/ABD doları seviyesini aşan spekülasyon fiyatları baskılamış ve para otoritesine duyulan güvenin yeniden tesisine dair güçlü bir siyasi iradenin varlığına işaret etmiştir.

Teknokrat bir Merkez Bankası yönetiminin göreve getirilmesi ve ülke tarihinde ilk kez bir kadın guvernörün atanması, kurumların profesyonelleştirilmesine yönelik sembolik ve pratik değer taşıyan gelişmeler olmuştur. Enflasyonun Aralık 2025 itibarıyla hâlen yüksek olmasına karşın Esed döneminin son aylarıyla kıyaslandığında belirgin bir yavaşlama göstermesi, kısmi istikrarın kök salmaya başladığını göstermektedir. Bununla birlikte ticari bankaların sınırlı sermaye yeterliliği ve süregelen likidite sorunları, hâlen istikrarın sürdürülebilir bir toparlanmaya dönüşmesini engelleyen yapısal zorluklar arasında yer almaktadır.

ULUSLARARASI EKONOMİK SİSTEME YENİDEN ENTEGRASYON

Yeni yönetimin ilk yılındaki en belirleyici gelişmelerden biri, uzun süredir izolasyon al-

tında kalan Suriye'nin küresel ekonomik sisteme yeniden eklenme sürecidir. ABD ve AB'nin Suriye'ye yönelik yaptırımları aşamalı olarak kaldırılması, ticaret kanallarının yeniden açılmasına ve finansal işlemler üzerinde kısmi normalleşmeye zemin hazırlamıştır. 2011'den bu yana ilk kez IMF ve Dünya Bankası ile istikrar programları, borç yapılandırması ve teknik destek üzerine ön görüşmeler yapılması, uluslararası finans kuruluşlarıyla ilişkilerin yeniden tesis edilmesi bakımından kritik bir kırılma noktası olmuştur.

İran ve Rusya'nın potansiyel taleplerinden bağımsız olarak Suriye'nin resmî dış borcunun 20-23 milyar ABD doları aralığında olduğunun kabul edilmesi, sürdürülebilir bir borç çerçevesi müzakereleri için önemli bir zemin oluşturmuştur. Otoriter rejimler döneminde biriken gayrimeşru borçların yeniden yapılandırılması veya geçersiz sayılmasına ilişkin uluslararası emsaller, Suriye'nin bu konudaki müzakere pozisyonunu önemli ölçüde güçlendirmektedir. Bununla birlikte Batılı yatırımcılar, kapsamlı bir yeniden inşaa desteğini siyasal kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve geçiş dönemi adaletinde kaydedilecek somut ilerleme gibi şartlara bağlamıştır. Bu alanlarda güven tesis edici adımlar atılmadığı takdirde, Suriye'nin uzun vadeli kalkınma

finansmanına erişimi sınırlı kalacak, ülke ekonomisi büyük ölçüde insani yardıma bağımlı hâle gelecektir.

İSLAMİ EĞİLİMLİ YÖNETİMDE FİNANSAL DÖNÜŞÜM

Yeni yönetimin İslamcı kimliği nedeniyle finansal mimarinin İslami bankacılığa dönüşürüleceği yönündeki beklentiler, ilk yılda yaşanan gelişmelerle birlikte büyük ölçüde azalmış görünmektedir. Geçici anayasa metninde İslam hukuku temel kaynak ilan edilmiş olsa da bankacılık sisteminde ani ve kapsamlı bir dönüşüm yaşanmamıştır. Ülkede faiz temelli kredilendirme uygulamaları sürmüştür, geleneksel ticari bankacılık faaliyetlerine devam edilmiş ve düzenleyici otoriteler Ürdün ve Malezya örneklerine benzer biçimde ikili bir finansal yapı oluşturma yönünde adımlar atmıştır. Bu yaklaşım, hem uluslararası ortakları hem de potansiyel yatırımcıları rahatlatan pragmatik bir politika çizgisine işaret etmektedir. Bununla birlikte sermaye yetersizliği, toplumsal güvensizlik ve bağımsız düzenleyici kurumların eksikliği gibi yapısal sorunlar, finansal sektörün yeniden yapılanmasını hâlen kırılgan bir zeminde tutmaya devam etmektedir.

ŞAM-SDG ANLAŞMAZLIĞI

Mart 2025'te merkezî yönetim ile SDG arasında imzalanan entegrasyon anlaşması, Suriye'nin siyasi ve ekonomik istikrarı açısından en kritik dönüm noktalarından biri olarak öne çıkmıştır. Anlaşma kapsamında sınır kapılarının, idari yapıların ve ülkenin önemli petrol ve doğal gaz sahalarının 2025 yılı sonuna kadar Şam yönetimine devredilmesi öngörülmüştür. Ancak SDG tarafının taviz vermekten kaçınması nedeniyle entegrasyon süreci tıkanmış, Suriye'nin ekonomik toparlanması açısından ciddi bir öneme sahip enerji, su ve gıda kay-

nakları büyük ölçüde Şam'ın denetimi dışında kalmaya devam etmiştir. Bu durum bir yandan ülkenin kalkınması önünde ciddi bir engel teşkil ederken diğer yandan ulusal birliğin sağlanamaması ve yeni çatışma ihtimali, potansiyel yatırımcılar nezdinde ilave bir istikrarsızlık riski doğurmaktadır. Dolayısıyla SDG kontrolündeki bölgelerin Şam'a entegrasyonu ve taraflar arasındaki ihtilafın siyasi diyalog yoluyla çözüme kavuşturulması, Suriye'nin hem siyasi hem de ekonomik istikrarı açısından hayati önemdedir. Entegrasyonun sağlanması hâlinde ise Fırat'ın doğusundaki petrol ve doğal gaz sahalarına yabancı yatırımın önü açılacak ve ülkenin enerjide dışa bağımlılığı azaltılabilecektir.

BÖLGESEL DİPLOMASİ VE YATIRIM POTANSİYELLERİ

Yeni Suriye yönetiminin devrimden sonraki ilk yılda yürüttüğü bölgesel diplomasi, ülkenin ekonomik görünümünü doğrudan şekillendirmiştir. Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın Körfez ülkeleriyle gerçekleştirdiği diplomatik temaslar, Arap dünyasının Suriye ile ilişkilerini yeniden değerlendirme sürecine girdiğini göstermiştir. Bu çerçevede başta Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere Körfez ülkeleri, Suriye'nin enerji, altyapı, telekomünikasyon ve ulaşım gibi stratejik sektörlerine yatırım yapma yönünde güçlü bir siyasi irade ortaya koymuştur. Suudi Arabistan ve Katar'ın kamu çalışanlarının maaşlarının desteklenmesine yönelik girişimleri ile Suriye'nin Dünya Bankası'na olan borcunu ödemeleri, Körfez'in Suriye ekonomisi üzerindeki ilk somut etkileri olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Katar ve Türkiye'nin Azerbaycan doğal gazını Kilis-Halep hattı üzerinden Suriye'ye sevk etmesi, ülkenin elektrik üretim kapasitesini kayda değer ölçüde artırmıştır. Bu gelişme hem ekonomik istikrara katkı sunmuş hem de yeni yönetimin

Katar-Suriye-Türkiye doğal gaz boru hattı, Hicaz Demir Yolu'nun yeniden canlandırılması ve Irak-Suriye petrol boru hattı gibi büyük ölçekli bölgesel ticaret ve enerji projelerinin gündeme gelmesi, ülkede istikrar sağlanması hâlinde ortaya çıkabilecek ekonomik potansiyeli gözler önüne sermektedir.

meşruiyetini güçlendiren önemli bir adım olmuştur.

Bunlara ek olarak Katar-Suriye-Türkiye doğal gaz boru hattı, Hicaz Demir Yolu'nun yeniden canlandırılması ve Irak-Suriye petrol boru hattı gibi büyük ölçekli bölgesel ticaret ve enerji projelerinin gündeme gelmesi, ülkede istikrar sağlanması hâlinde ortaya çıkabilecek ekonomik potansiyeli gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte Körfez ülkeleri başta olmak üzere uluslararası yatırımcılar, yatırım kararlarını güvenlik garantileri ve kurumsal reformlar gibi açık koşullara bağlamaktadır. Bu şartlar yerine getirilmedikçe yabancı sermaye girişinin sınırlı kalacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Suriye'de ekonomik kalkınmanın hız kazanması ve yeniden inşa sürecinin sürdürülebilir hâle gelebilmesi için her şeyden önce siyasi istikrarın tesis edilmesi gerekmektedir.

KALICI YAPISAL ENGELLER

Yeni yönetimin bir yıllık performansı, kayda değer açılımlara rağmen yapısal sorunların ekonomik kalkınmanın önünde hâlen ciddi bir engel teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Bu sorunların başında siyasi kapsayıcılığın sınırlı kalması gelmektedir. Her ne kadar yeni yönetim teknokratlardan oluşan ve azınlık temsilcilerine de yer veren bir kabine

kurmuş olsa da meclis seçimlerinde temsiliyetin dar bir çerçevede şekillenmesi, kapsayıcılık söylemelerine yönelik şüpheleri artırmıştır. İç savaşın yarattığı toplumsal güvensizlik ortamı ve mezhepsel ayrışmalar da sürecin önündeki başlıca engeller arasında yer almaktadır. Nitekim mart ve temmuz aylarında Suriye'nin kıyı bölgelerinde ve Süveyda'da yaşanan gerilimler, Batılı ülkelerin yatırım konusundaki çekincelerini derinleştirmiştir. Bununla birlikte en ağır yük, savaşın yol açtığı fiziki ve beşeri tahribatın boyutunda yatmaktadır. Tahrip olmuş altyapı, kaybedilen nitelikli insan gücü ve üretim kapasitesindeki ciddi gerileme, yeniden inşa sürecini Suriye'nin kendi imkânlarıyla üstesinden gelmesi güç olan tarihsel bir meydan okumaya dönüştürmektedir.

SONUÇ: SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR TOPARLANMA İHTİMALİ

Suriye ekonomisinin geleceği, yeni yönetimin siyasal kapsayıcılığı kurumsallaştırma kapasitesine, para ve mali istikrar politikalarını derinleştirmesine, finansal sektörü yeniden yapılandırmasına ve uluslararası ortaklarla güvene dayalı ilişkiler kurabilmesine bağlıdır. Enerji ve tarım sektörlerinin canlandırılması, kapsamlı bir dış borç

anlaşmasının müzakeresi ve diaspora kaynaklarının bilgi ve sermaye transferi için harekete geçirilmesi kritik adımlar olacaktır. En az bunlar kadar önemli olan ise savaş ekonomisi ağlarının dağıtılması ve kamu yönetiminde şeffaflığın kurumsallaştırılmasıdır.

Genel olarak Esed sonrası ilk yıl, anlamlı fakat kırılğan bir ilerlemeye işaret etmektedir. Döviz istikrarının sağlanması, uluslararası finans sistemine geri dönüş, uluslararası yapıtımların büyük ölçüde kaldırılması ve Körfez

ülkelerinin yatırım ilgisi önemli kazanımlar olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu kazanımların kalıcılığı kesin değildir. Suriye'nin gerçek bir yeniden inşa sürecine girebilmesi, yalnızca teknik kapasiteye değil aynı zamanda kapsayıcı ve hesap verebilir bir siyasal yapı inşa etme iradesine bağlıdır. Bu irade sürdürülebilirse Suriye'nin uzun zamandır geciken toparlanması mümkün olabilir. Aksi takdirde ülke yeniden parçalanma ve kronik istikrarsızlık döngüsüne sürüklenme riskiyle karşı karşıya kalacaktır. ■

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir Şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtılmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 ankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
Email : info@orsam.org.tr
Fotoęraflar : Anadolu Ajansı (AA)